

bilimname XXXVI, 2018/2, 313-350
Geliş Tarihi: 30.04.2018, Kabul Tarihi: 05.10.2018, Yayın Tarihi: 31.10.2018
doi: <http://dx.doi.org/10.28949/bilimname.419938>

KUR'ÂN-I KERİM TARAFINDAN BELİRLENEN SUÇ ve CEZALAR BAĞLAMINDA İSLAM'IN SUÇA BAKIŞI

© Mehmet KILIÇARSLAN^a

Öz

Kur'ân, ibâdât, muâmelât ve ahkâma dair hükümleri barındıran kutsal bir kitap olup, bu yönüyle Zebur ve İncil'den ayrılır. Ancak Kur'ân, bunların detaylarına kendi bünyesinde yer vermez. Sadece evrensel ilkeler belirleyip, temelleri atar. Bu temellerin üzerine detayları inşa etme görevini ise öncelikle Hz. Peygamber'e, sonra da onun izinden giden İslam âlimlerine tevdi eder. Hz. Peygamber, anlaşılmayan âyetleri doğrudan açıklama, sahabeye sorular sorarak cevabı kendisi verme, sahabenin sorduğu sorulara cevap verme gibi farklı yöntemlerle bu görevi yerine getirmiştir. İslâm âlimleri de Kur'ân ve sünnetten hareketle, bu iki kaynakta bulunmayan detayları belirleme noktasında gayret sarf etmiş, içtihat ve kıyas ameliyeleri vasıtasıyla sonuca ulaşmış ve ulaşmaktadır.

İslam'ın suç ve ceza kavramlarına yaklaşım tarzını ortaya koymak için hangi eylemleri suç olarak gördüğünü ve onlara ne tür cezalar belirlediğini incelemek gerekir. Ancak İslam hukukunun ceza hukuku bölümünü tamamıyla incelemek, alanın genişliği nedeniyle herkesin yapabileceği bir iş değildir. Oysaki Kur'ân, sadece beş suçu ele almış ve onların cezasını belirlemiştir. Dolayısıyla Kur'ân'dan hareketle böyle bir çalışma yapmak daha kolaydır. Bu çalışmada, sadece Kur'ân tarafından suç olarak görülen ve kendilerine cezalar takdir edilen eylemler ele alınacak, bu eylemlere nasıl yaklaşıldığı detaylarıyla ortaya konacaktır. Tabii bu yapılırken, zorunlu olarak sünnete, içtihat ve kıyas yoluyla yeni sonuçlar elde eden mezheplerin görüşlerine de başvurulacak, cezaların uygulanma ayrıntıları açıklanacaktır. Bu sayede, Kur'ân'ın belirlediği beş suç bağlamında İslam'ın iki temel kaynağının hangi eylemleri, neden dolayı suç olarak kabul ettiği, bunları engellemeye çalışırken önceliklerinin neler olduğu belirlenecektir. Yapılacak çalışma Kur'ân merkezli, sünnet destekli bir çalışma olacaktır.

Anahtar kelimeler: Tefsir, Kur'ân, Suç, Ceza, Kabahat.

---

^a Dr. Öğr. Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, mkilicarslan@nevsehir.edu.tr

THE PERSPECTIVE OF ISLAM TOWARDS CRIME IN THE CONTEXT OF THE CRIMES AND PUNISMENTS DETERMINED BY THE QUR'AN

The Qur'an is a holy book that contains the provisions of worship, treatment and proscription, and from this aspect it is separated from the Psalms and the Bible. However, the Qur'an has not included details of these in its own context, but rather determined and established only universal principles. As for the task of building details on these bases, it was entrusted to Prophet Muhammad (pbuh) and later to Islamic scholars who went through his footsteps. The Prophet fulfilled this task by different methods, such as directly explaining the apprehended verses, questioning the Companions and giving answers himself, or answering the questions raised by the Companions. Islamic scholars have endeavored actively with the Qur'an and the Sunnah, reaching the point of determining the details not found in these two sources, through ijihad and comparative works...

[The Extended Abstract is at the end of the article.]

Giriş

İslam, kendi hukuk sistemini vücuda getirmiş, borçlar hukuku, ceza hukuku, aile hukuku, devletlerarası ilişkiler hukuku, miras hukuku gibi alanlarda insanların haklarını ve borçlarını başlıklar halinde ortaya koymuştur. Bu bağlamda İslam'da ferdin kendisiyle, ailesiyle, komşularıyla ve tüm toplumla ilgili görev ve sorumlulukları belirlenmiş, bunları yerine getirmemenin yaptırımlarının neler olduğu da açıklanmıştır. İslam hukuku kitaplarında ceza hukukuna dair malumat *ukûbât* başlığı altında; cezalarda keyfiliğe yer bırakmayacak, hakkaniyeti sağlayacak, aynı suça aynı cezanın verilmesini temin edecek şekilde detaylı olarak ve tüm ihtimaller hesaba katılarak ele alınmıştır. Böylelikle insanların hukuka güvenmeleri temin edilmiş, adaleti kendi başlarına sağlamaya yeltenmeleri ve toplumda kaos ve anarşiye yol açmaları engellenmiştir.

Ancak her suçun cezasının Kur'ân-ı Kerim tarafından belirlendiği söylenemez. Zira Kur'ân, her suçun cezasını bizzat kendisi açıklayan bir kitap olsaydı, eldeki kutsal metin onlarca cilde ulaşır. Bu da insanların onu tamamıyla okuyup anlamalarını, emirlerini uygulayıp yasaklarından kaçınmalarını son derece güçleştirirdi. Bununla beraber, toplumda huzur ve güvenin sağlanması için suçların karşılıksız bırakılmasına da izin verilemezdi.

Kur'ân tarafından bırakılan boşluğu doldurma görevi öncelikle sünnete, daha sonra da Kur'ân ve sünnet ışığında yeni cezalar belirleyecek olan fakîhlere bırakılmıştır. Fakîhlerin yeni hükümlere ulaşma eylemi, kendi içinde ikiye ayrılır: İctihat ve kıyas. *İctihat*, müçtehidin, hükmü bilinmek istenilen bir konuda elinden gelen gayreti sarf etmesi anlamına gelir.¹ Öncelikle ilgili hükmün Kur'ân, sünnet ve icmada olup olmadığını araştırır. Orada bulamadığı takdirde, ilgili olayın bu üç kaynakta bulunan hangi hükümle örtüştüğünü inceler ve aralarındaki ortak illeti tespit ettiği nasla kıyas yapar. Dolayısıyla “kıyas, hakkında nass bulunan bir olayın hükmünü, aralarındaki ortak illet nedeniyle, hakkında nass bulunmayan olaya uygulamak”² demektir.

Bu konudaki son yetkili, ulu'l-emr'dir. Yani, suçların bir kısmının cezası Kur'ân ve sünnet tarafından belirlenmiş, bir kısmının cezası kıyas sayesinde fakîhlerce ortaya konmuş ve geriye kalan kısmı da ta'zir adı altında yöneticilerin inisiyatifine bırakılmıştır.

Ta'zir, hakkında had takdir edilmemiş günahlara yönelik bir tedip ve cezalandırma olup, uygulayıcısı ulu'l-emr ya da onun görevlendirdiği kadılar ile hisbe üyesi muhtesiblerdir.³ Ulu'l-emr, verilen bu yetkiyi, şer'an günah olan ancak cezası Şârii tarafından belirlenmemiş olan fiillerin engellenmesi amacıyla söz konusu eylemdeki Allah ve kul hakkını korumak, bu çirkin eylemin toplumda yayılmasını önlemek üzere kullanır. Takdir edeceği ceza da dinde benzeri bulunan türden olmak zorundadır. Bu tür cezaların amacı tedip ve ıslaktır; intikam alma, suçluya işkence etme, izzet ve haysiyetini çiğneme, onu dinden ve toplumdan uzaklaştırma değildir.⁴

Ta'zir, uygulanacak cezanın Kur'ân ve sünnet tarafından belirlenmediği durumlarda devreye giren ve toplum menfaati göz önünde bulundurularak basit bir sopa cezasından, ihtiyaç halinde ölüme kadar uzanabilen bir ceza ve tedip yöntemidir.⁵ Ulu'l-emr, bir suçun toplumdaki

¹ Abdulkerim Zeydan, *Fıkıh Usulü*, çev. Ruhi Özcan, (İstanbul: İFAV Yayınları, 1993), 375.

² Muhammed Ebû Zehra, *Usûlu'l-fıkıh*, (Kahire: Dâru'l-fikri'l-'Arabî, ts), 218.

³ Hisbe, toplumda emr-i bi'l-ma'rûf nehy-i ani'l-münker yapmak üzere kurulmuş, bugünkü tabirle ahlak polisi diyebileceğimiz idari birim olup, burada görevli olanlara muhtesib denir. Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Habîb el-Mâverdî, *el-Ahkâmü's-sultânîyye ve'l-vilâyâtü'd-dîniyye*, nşr. Ahmed Mübârek el-Bağdâdî, (Kuveyt: Mektebetü dâri İbni Kuteybe, 1989), 310, 315.

⁴ Ta'zir hakkında bkz. Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, *el-Câmiu li-ahkâmil'l-Kur'ân*, thk. Ahmed el-Berdûnî, İbrahim İtfeyiş, (Kahire: Dâru'l-kutubi'l-mısriyye, 1964), 6: 114-115.

⁵ Hanefî mezhebine göre, sibh-i amd (kasta benzer) öldürme birden fazla olursa, katile, ta'ziren ölüm cezası uygulanır. Yine Mâlikilerin çoğunluğuna ve Hanbelilerin bir kısmına göre, casusluk, zındıklık, toplumda bid'atleri yayma gibi durumlarda, failere ta'ziren ölüm

yayıma hızına bakarak cezanın caydırıcı olması için farklı takdirlerde bulunabilir. Bu yönüyle ta'zir, hadlerden ayrılır. Hadlerde, suçun cezası bellidir ve aynı suça hep aynı ceza uygulanır. Ta'zirden ise ceza, kişiye ve şartlara göre değişebilir. Ömründe ilk kez suç işleyen birine kadı, sözlü uyarı ya da çok hafif bir ceza verebilirken; aynı suçu tekrar tekrar işleyen birine çok daha ağır bir yaptırım takdir edebilir. Yine hadlerin uygulanma alanı çok sınırlı olduğu halde, ta'zirin uygulama alanı oldukça geniştir. Bedenî cezalar, hürriyeti kısıtlayıcı cezalar, malî cezalar ve kınama ve mahrumiyet cezaları olmak üzere çeşitli türleri vardır ve hayatın her alanına hitap eder.⁶

Bu makalede, cezası Kur'ân tarafından belirlenen suçlar çalışma alanı olarak belirlenmiştir. Çalışma, okuyucunun bu suçları ve onlara takdir edilen cezaları toplu olarak bir arada görmesine; bu sayede, İslam'ın suç ve ceza kavramlarına bakış açısını, Kur'ân'ın öncelikli hedeflerinin neler olduğunu, sosyal yaşamı düzenlerken ve toplumsal sorunları çözerken nasıl bir yöntemle hareket ettiğini idrak etmesine katkı sağlaması gayesiyle yapılmıştır.

Kur'ân, beş suçun cezasını bizzat belirlemiştir. Belirlenen bu suçların cezası, alenî olarak ve mahkeme kararıyla tatbik edilir ki bunlar; adam öldürme, zina, kazf, hırsızlık ve hirâbe suçlarıdır. Burada iş, vicdanlara bırakılmamış, deliller ışığında suç sabit olduktan sonra cezanın uygulanması zorunlu kılınmıştır. Üstelik bu cezaların kazf ve hırsızlık gibi bir kısmı, mağdurun şikâyetine bağlıken; diğerlerinin gerektirdiği cezanın uygulanmasında şikâyete gerek yoktur. Bunlar, kamu davası niteliğindedir ve sebep ne olursa olsun kişinin bu suçu işlediği ortaya çıkar, suç toplumda ifşa olur ya da olay ulu'l-emre intikal ederse; ulu'l-emr kendisi ya da kamu adına hareket eden savcı kovuşturmayı yaparak sonuca ulaşır.

Bu cezalarda devletin af yetkisi⁷ olmadığı gibi, affı için şefaathçi olmaya kalkmak da büyük günahdır.⁸ Ancak kazf ve hırsızlıkta, suçlu ile mağdur, olay

cezası verilir. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Tuncay Başoğlu, (İstanbul: TDV Yay., 2011), "Ta'zir" maddesi.

⁶ Ta'zirin tanımı, türleri, uygulanma alanları vb. tüm detaylar için bkz. Osman b. Ali b. Mihcen ez-Zeylâî, *Tebyînu'l-hakâik şerhu kenzi'd-dekâik ve hâşiyetu's-Şibli*, (Kahire: el-Matbaatu'l-kübra'l-emîriyye, 1313), 5: 208-211; Abdullah b. Yûsuf b. Muhammed ez-Zeylâî, *Nasbu'r-râyeti li-ehâdisi'l-hidâye*, (Beyrut: Müessesetu'r-reyyân li't-tebâati ve'n-neşr, 1997) 3.

⁷ Ahmet Reçber, "Kur'ân'da Cezaların Affı, Sulh ve Tevbe", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 38 (2017): 59-78.

⁸ Benî Mahzûm'dan asil bir kadın hırsızlık yaptığında, kendisine had cezası uygulamaması için Üsâme b. Zeyd'i Hz. Peygamber'e şefaathçi olarak gönderdiler. Bu duruma çok sinirlenen Hz. Peygamber, kızı Fâtıma'yı bile cezalandırmakta tereddüt etmeyeceğini, önceki milletlerin ceza uygulamasında zengin-fakir, asil-zayıf arasında ayırım yapmaları

yöneticiye intikal etmeden önce kendi aralarında anlaşarak olayı çözme, sulh yolunu seçme hakkına sahiptir.⁹ Ulu'l-emr nezdinde şikâyete konu olduğunda, mağdur bu şikâyetinden vazgeçerse bile iş işten geçmiş olur ve ceza tatbik edilir.¹⁰

Bahse konu beş suçun cezası Kur'ân tarafından belirlenmiş olmakla birlikte uygulanma detayları Kur'ân'da yer almaz. Hz. Peygamber'in tebyîn görevi, bu âyetler hakkında da caridir ve cezanın ne şekilde uygulanacağını, sünnet açıklar. Mesela Kur'ân, hırsızın elinin kesilmesini emreder. Hatta çoğul olarak 'eller' kelimesini kullanır. Ancak sünnet, hırsızın her iki elinin değil de sadece sağ elinin; tamamıyla değil de bilekten kesileceği açıklamasını getirir. Dolayısıyla, ilgili suçların cezası Kur'ân bağlamında açıklanırken, detayları için sünnete başvurulacaktır. Sebepen öldürmede olduğu gibi Kur'ân ve sünnette bulunmayan bazı detayları da mezhepler içtihat ve kıyas yoluyla ortaya koymuştur. Bu yüzden ihtiyaç halinde onların görüşlerine de yer verilecektir.

İlgili suçların açıklamasına geçmeden önce, İslam'ın suç ve ceza kavramlarına bakışını ortaya koymak adına bir ön bilgi sunulacaktır.

A. İslam Hukukunda Ceza ve Suç Kavramları

Ceza, Arapça bir kelime olup, *karşılık* anlamına gelir. Yani ceza hem iyiliğin hem de kötülüğün karşılığıdır. Kötülüğe müeyyide uygulanması ceza olduğu gibi, iyiliğin ödüllendirilmesi de cezadır.¹¹ Ancak ceza kelimesi, anlam daralmasına uğrayarak sadece kötülüğe uygulanan müeyyideyi ifade edecek şekilde dilimize aktarılmıştır.¹²

İster beşerî olsun ister ilâhî, bütün hukuk sistemlerinde cezanın temel amacı öncelikle caydırıcı olmak ve suça niyet eden kişiyi, eyleme dönüştürmeden önce bu niyetinden vazgeçirebilmektir. Suç işlendikten sonra cezanın uygulanmasının nedeniyse, işlenen suçun tekrarına engel olmak; bu cürmün işlenmesiyle mağdur olan bir taraf varsa, onun hakkını

---

yüzünden helâk olduklarını belirtti. Bkz. Buhârî, Enbiyâ, 54, Hudûd, 11, 12, Müslim, Hudûd, 8-9.

⁹ "Bir kötülüğün cezası yine onun gibi bir kötülüktür, ama kim affeder, bağışlarsa onun mükâfatı Allah'a aittir. Şüphesiz ki Allah, zalimleri sevmez." (eş-Şûrâ, 42/40) ve "Allah affeden kulun ancak izzetini arttırır" (Müslim, Birr, 69) gibi pek çok nass, af ve sulh yolunu teşvik etmiştir.

¹⁰ Hz. Peygamber, "Hadleri karşılıklı olarak affedin (İçinizden biri diğerine karşı had gerektiren bir suç işlerse aranızda birbirinizi affedin). Eğer (yönetici olarak konu) bana ulaşırsa, (benim o cezayı uygulamam, bana) vacip olur." Ebu Davud, Hudûd, 5.

¹¹ Cemaluddîn Muhammed b. Mukerrem İbn Manzûr, *Lisânu'l-arab*, (Beyrut: Dâru sadr, 1956), 4: 143.

¹² Hüseyin Kâzım Kadrî, *Türk Lügati*, (İstanbul: Devlet Matbaası, 1928), 2: 300.

tazmin etmek, böylelikle toplumda düzenin hâkim olmasını sağlamaktır.¹³ Cezanın bir amacı da suçluyu, yaptığıнын yanına kalmayacağı noktasında eğitmek, böylelikle onu yeniden topluma kazandırmak ve hem suçlunun hem de onun şerrinden kurtulacak olan toplumun yararını temin etmektir.¹⁴ Yoksa suçludan intikam almak değildir.¹⁵ İslam hukuku, koyduğu usul ve belirlediği müeyyidelerle her zaman önceliği amme menfaatine vermiş; toplum yararını zedeleyecek her türlü eylemi, daha ortaya çıkmadan yok etmek için tedbirler almaya gayret etmiştir.¹⁶

İslam hukuk sisteminde suçlar, Allah hakkına müteallik, kul hakkına müteallik ve her ikisine birden müteallik suçlar olmak üzere üç sınıfa ayrılır. Allah hakkına müteallik olan suçlar, herhangi bir kişi ya da zümreye tahsis edilmemiş, tüm toplumun menfaatini ilgilendiren ve işlenmeleri durumunda ortaya çıkacak zararın büyüklüğü nedeniyle Yüce Allah'a karşı işlenmiş gibi kabul edilen suçlardır.¹⁷ Bu suçlar engellenmediği takdirde, toplumun temellerini oluşturan ilkeler ortadan kalkar, kurumlar yıpranır, toplum düzeni yok olur. Bu nedenle yedi büyük suç, Allah hakkı olarak telakki edilmiş, bunları engellemeye yönelik çok ağır cezalar belirlenmiş ve *had* (çoğulu *hudûd*) diye anılan cezalarla bunların önüne geçilmek istenmiştir. Bu suçlar; zina, kazf, hırsızlık, hirâbe, içki içmek, ridde ve bağydır.¹⁸ İlk dördünün cezası bizzat Kur'ân tarafından belirlenmişken, son üçünün çok büyük günah olduğuna vurgu yapılmış, ancak onlara dünyada uygulanacak

¹³ Cezanın bu özelliğine dikkat çeken İbnu'l-Hümâm, cezanın, işlenmesinden önce suç için bir engel; işlenmesinden sonra ise tekrarını önleyen bir tedbir olduğuna vurgu yapar. Bkz. Kemaluddin Muhammed b. Abdilvahid İbnu'l-Humâm, *Şerhu fethi'l-kadir*, (Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 1998), 4: 112.

¹⁴ Cezanın tanımı, taşınması gereken özellikler için bkz. İbrahim Çalışkan, "İslâm Hukukunda Ceza Kavramı ve Hadd Cezaları", *AÜİFD* 31/I, (1990): 367-397; İlhan Akbulut, "İslam Hukukunda Suçlar ve Cezalar", *AÜİFD* 52/I, (2003): 167-181.

¹⁵ Çalışkan, "İslâm Hukukunda Ceza Kavramı ve Hadd Cezaları", 370.

¹⁶ İslam hukukunun temel gayeleri ve bu gayeleri gerçekleştirmek için ne gibi tedbirler aldığına dair detaylı bilgi için Muhammed Ebu Zehra'nın *el-Cerîmetu ve'l-Ukûbetu fî Fıkhî'l-İslâmî* adlı kitabının "el-Ukûbe" cildinin "Cezaların Amaçları" başlığına bakınız: Muhammed Ebu Zehra, *el-Cerîmetu ve'l-ukûbetu fî fıkhî'l-İslâmî: el-ukûbe*, (Kahire: Dâru'l-fikri'l-arabî, ts), 2: 27-43.

¹⁷ Muhammed el-Hudârî, *Usulü'l-fikh*, (Mısır: el-Mektebetu't-ticâriyyetu'l-kübâ, 1969), 29.

¹⁸ Abbûd es-Sirâc, *et-Teşrîu'l-cinâiyyu'l-mukârinu fî'l-fıkhî'l-İslâmiyyi ve'l-kânûni's-Sûriyyi*, (Şam: Câmîatu Dîmeşk Yayınları, 1976), 36-37.

ceza belirtilmemiştir.¹⁹ Bunlardan içki içmenin cezası, sünnetle;²⁰ riddenin cezası, sünnet²¹ ve sahabe uygulamasıyla²² belirlenmiş, bağı ise ta'zir kapsamında değerlendirilerek cezası, isyan esnasında yapılan hataların mahiyetine göre ayrı ayrı tayin edilmiştir.²³

Kul hakkına yönelik suçlar ise, işlenen cürümden doğrudan etkilenen ve zarara uğrayan kişi ya da kişilerin haklarının çiğnendiği suçları ifade eder. Allah ve kul hakkı birlikte olanlara gelince, yapılan eylemde kul hakkı bulunmakla beraber Allah hakkı da vardır ve yalnızca kulun suçluyu affetmesi, onu kurtarmaz. Şeriatın temel hedefi, canı, malı, nesli, akli ve dini koruma altına almaktır. Bu temel hedefi ortadan kaldırmaya yönelik her türlü eylem, suç olarak kabul edilmiş ve buna imkân vermemek için maddi ve manevi tedbirler alınmıştır.²⁴

B. Cezası Kur'ân Tarafından Belirlenen Suçlar ve Cezaları

1. Cana Kıyma

Birinin, bir başkasını öldürmesi, beş şekilden biri ile olur: Amden (kasten) öldürme, şibh-i amd (kasta benzer şekilde) öldürme, hataen öldürme, hata yerine geçecek şekilde öldürme ve sebeben öldürme.²⁵ Şimdi bunların detaylarını görelim.

a. Amden (Kasıtlı) Adam Öldürme

Âyetin taammüden²⁶ diye adlandırdığı bu öldürme türünde katil; bilerek, isteyerek ve kendi eylemiyle cinayeti işler. Genellikle silah ya da silah hükmünde olan aletler kullanılarak gerçekleştirilir. Ayrıca boğma, zehirleme, uçurumdan aşağı veya denize atma gibi silahsız da olabilir. Bir kişinin öldürülmesini sağlamak da bizzat öldürme ile aynı kabul edilir. İki kişi mahkemede, birinin katil olduğuna dair şahitlik yapsalar da onların bu

¹⁹ İçkiyle ilgili bkz. el-Bakara, 2/219; el-Mâide, 5/90. Riddeyle ilgili bkz. el-Bakara, 2/108, 217; Âlu İmrân, 3/86-91; el-Mâide 5/54; et-Tevbe, 9/66, 74; en-Nahl, 16/106; el-Hac, 22/11; Muhammed, 47/24-26. Bağy kelimesinin 'yol kesme' anlamında kullanımı Kur'ân'da yoktur. Ancak 'Allah'a asi olma' anlamında kelimenin kullanımı için bkz. Yûnus, 10/22-23; eş-Şûrâ, 42/27; en-Nahl, 16/90.

²⁰ Müslim, Kasame, 25; Muvatta, Eşribe, 2.

²¹ Buhârî, Diyât, 6.

²² Buhârî, İstîtâbetü'l-Mürteddîn, 2-3.

²³ Bağyin tanımı, niteliği, temel unsurları, cezası vb. bağye dair tüm detaylar için bkz. Melikşah Aydın, "İslâm Hukukuna Göre İsyân (Bağy) Suçu ve Cezası", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 23/II (2015): 49-77.

²⁴ İslam şeriatının amaçlarını topluca bir arada görmek için bkz. Ebu Zehra, *Usulü'l-fikh*, 364-379.

²⁵ Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd el-Mûsulî el-Hanefî, *el-İhtiyâr li-ta'îli'l-muhtâr*, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1996), 7: 22.

²⁶ en-Nisâ, 4/93.

şahitliğine binaen mahkeme itham edilene kısas uygulasa, sonra da yalancı şahitlik yaptıkları, kendi itirafları veya başka delillerle ispatlansa, bu ikisi de katil hükmündedir.²⁷

Bu tür öldürmelerin cezası kısas âyetiyle belirlenmiştir: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلِ الْحَرْ بِالْحَرْ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْأُنثَى بِالْأُنثَى فَمَنْ عُفِيَ لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ فَاتِّبَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ وَأَدَاءٌ إِلَيْهِ بِإِحْسَانٍ ذَلِكَ تَخْفِيفٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ فَمَنِ اعْتَدَى بَعْدَ ذَلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ - “Ey iman edenler! Öldürülenler hakkında size kısas farz kılındı. Hüre hür, köleye köle, kadına kadın (öldürülür). Ancak her kimin cezası, kardeşi (öldürülenin velisi) tarafından bir miktar bağışlanırsa artık (taraflar) hakkaniyete uymalı ve (öldüren) ona (gereken diyeti) güzellikle ödemelidir. Bu söylenenler, Rabbinizden bir hafifletme ve rahmettir. Her kim bundan sonra haddi aşarsa muhakkak onun için elem verici bir azap vardır.”²⁸

Kısasın sünnetten delili ise, “Müslümanın kanı(nı akıtmak) ancak üç şeyden dolayı helal olur. Evli zina ederse, (haksız yere) cana kıyarsa, dinini terk edip İslam cemaatinden ayrılırsa.”²⁹ hadis-i şerifidir.

Âyet, fidye alıp, katili affetmek veya kısas yoluyla öldürülmesine karar vermek şeklinde iki çeşit ceza takdir etmiştir. Verilecek cezayı belirleme hakkı, ölenin velisindedir. Buna dikkat çeken Hz. Peygamber, “Her kimin bir yakını öldürülürse o, iki hayırlı şeyden birisini yapmakta serbesttir: Ya fidye alır ya da kısas gereği öldürür.”³⁰ buyurmuştur.

Ölenle öldüren arasında, din farkı,³¹ hürriyet-kölelik, ilim sahibi olma-cehalet, kadın ya da erkek olma, sağlam veya özürlü olma gibi herhangi bir ayırım gözetilmez. Öldüren hür, ölen köle olsa;³² öldüren erkek, ölen kadın olsa; öldüren sağlam, ölen özürlü veya uzuvları eksik olsa yine de katil, kısasen öldürülür. Zira Allah Teâlâ, Mâide sûresinde, “أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ - Cana karşılık can”³³ buyurmuş, herhangi bir ayırım yapmamıştır. Nefs kelimesi

²⁷ Halil Güneç, *Büyük Şâfiî İlmihali*, (İstanbul: Metin Yayın - Dağıtım, 1984), 471-472.

²⁸ el-Bakara 2/178.

²⁹ Buhârî, Diyât, 6; Müslim, Kasame, 25.

³⁰ Buhârî, Diyât, 8.

³¹ Hz. Peygamber’in “Müslüman, kâfire karşılık öldürülmez” hadisine binaen bir kâfiri öldüren Müslümana kısas uygulanmayacağı iddiası ve gerekçeleri için bkz. Muhammed Abdulmun’im b. Abdirrahîm İbnü’l-Feres el-Endelüsî, *Ahkâmu’l-Kur’ân*, (Beyrut: Dâru İbni Hazm, 2006), 2: 434-435.

³² İmam Şâfiî, kısas âyetindeki العبد بالعبد - ‘köleye karşılık köle’ ibaresine binaen bir hürün köleyi öldürmesi durumunda kısas uygulanmayacağı görüşündedir. Ebu’l-Berekât Abdullah b. Ahmed en-Nesefî, *Medâriku’t-tenzîl ve hakâiku’t-te’vîl*, (Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1998), 1: 155.

³³ el-Mâide 5/45.

burada cins ismin önüne lam-ı tarif eklenmesiyle istiğrak-ı kullî/bütüncül bir kapsayışla mutlak anlamda 'can'ı ifade etmektedir ve herhangi bir insanın yaşamına son veren, babanın öz evladını öldürmesi durumu hariç,³⁴ bunun karşılığında öldürülür.

Hz. Peygamber de "المسلمون تكافأ دماؤهم - Müslümanların kanları denktir."³⁵ buyurmakla bu eşitliği ifade etmiştir. Ancak eğer ölenin velisi, kısas uygulanmasını istemez de katili affederse, öldürülenlerin diyetleri farklılık arz eder, diyetle eşitlik yoktur. Diyet, ister deve olarak ödensin isterse de diğer rivâyetler³⁶ ışığında altın, gümüş, sığır, koyun ya da elbise olarak ödensin, öldürülen hür, Müslüman bir erkeğe tam diyet ödenir. Öldürülen kadınsa, ödenecek diyet ½'dir. Kadının mirastaki hakkı erkeğin yarısı kadar olduğu gibi diyeti de yarısı kadardır. Öldürülen köleyse, değeri neyse o ödenir. Kâfirse, tam diyetin ½'si ödenir. Eğer anne karnındaki bir ceninin ölümüne sebep olunmuşsa, bir köle azad etmek gerekir.³⁷

Burada önemli bir noktaya işaret etmek gerekir: Eğer öldürülen bir kâfir, harbîyse (yani Müslümanlara karşı savaşır durumdaysa), onu öldüren, bu kâfirden dolayı ne öldürülür ne de diyet vermesi gerekir. Zira harbînin görüldüğü yerde öldürülmesinde ve kanının akıtılmasında serbestlik olduğunda ittifak vardır.³⁸ Dâru'l-İslam'daki harbî olmayan kâfirin ise iki statüsü olabilir: O, ya zimmî veya müste'mendir. Dolayısıyla öldürülen kişi,

³⁴ Cumhuriyet, Rasûlullah'ın (sav) şu hadisini delil kabul eder ve babaya evladından dolayı kısas uygulanmayacağını söyler: "Babaya, oğlundan dolayı kısas uygulanmaz." Tirmizî, Diyât, 9. Ancak İmam Mâlik, babanın evladını yere yatırarak boğazlaması gibi niyetinin açık olduğu durumlarda babaya da kısas uygulanacağı görüşündedir. Ebu Bekr Muhammed b. Abdullah İbnu'l-Arabî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, nşr. Muhammed Abdulkadir Ata, (Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 2003), 1: 95.

Bu konuda bir ihtilaf konusu da dedeye dairdir: Dede, baba gibi torunundan dolayı kısas olunur mu olunmaz mı? Babaya kısas uygulanmayacağını kabul edenler; dede, baba mesabesinde olduğundan ona da kısas uygulanmayacağını söylerler. Babaya kısası kabul eden İmam Mâlik, dedeye de kasıtlı öldürmesi durumunda kısas uygulanacağını söyler. Bkz. Ebu Muhammed Abdilmun'im el-Endelusî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, nşr. Taha b. Ali Busrîh, (Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2006), 1: 164.

³⁵ İbn Mâce, Diyât, 2673.

³⁶ Abdullah b. Amr b. el-Âs (ra) "Rasulullah (sav) zamanında tam diyet, sekiz bin dirhemdi. Ehl-i Kitap'ın diyetiye o gün, Müslümanlar için alınan diyetin yarısıydı. Bu durum Hz. Ömer'in (ra) hilafeti üstlenmesine kadar devam etti. Ömer halife olunca bir hutbesinde "Artık deve pahalandı" dedi ve diyeti altın sahiplerine bin dinar, gümüş sahiplerine on iki bin dirhem, sığır sahiplerine iki yüz sığır, davar sahiplerine iki bin koyun, elbise sahiplerine de iki yüz takım elbise olarak tespit etti. Zimmet ehlinin diyetini, (önceki) gibi bıraktı, artırma yapmadı." Ebu Dâvud, Diyât, 18.

³⁷ Abdurrahman el-Cezirî, *Kitâbu'l-fıkhi ale'l-mezâhibi'l-erbea*, (Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 2003), 5: 219.

³⁸ Vehbe ez-Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmiyyu ve edilletuhu*, (Dimeşk: Dâru'l-fikr, 1985), 6: 421.

bir zımmî veya müste'men (kendisine emân verilmiş kişiy)se olay değişir. Zira zımmî, yapılan zimmet anlaşmasıyla; müste'men de verilen emânla kanını, malını ve ırzını koruma altına almıştır.³⁹ İslam devleti, Müslümanlar adına onlara böyle bir garanti, böyle bir söz vermiştir. Bu insanların kanını akıtmak da bir Müslümanın kanını akıtmak gibi haramdır.⁴⁰ Buna dikkat çeken Rasûlullah (sav), "Dikkat edin, kim hem Allah'ın ve hem de Rasûlünün zimmetindeki anlaşmalı birini öldürürse, Allah'ın korumasından mahrum olur, kırk yıllık mesafeden duyulan cennetin kokusunu duyamaz"⁴¹ sözüyle Müslümanları bu konuda ciddi şekilde uyarmıştır. Yine şu hadis bize, zımmîyi öldüren bir Müslümana Hz. Peygamber'in kısas uyguladığını bildirmektedir: "Rasûlullah (sav), öldürülen anlaşmalı bir kimseye karşılık bir Müslümana kısas uyguladı ve 'Ben zimmetine bağlılık gösterenlerin en iyisiyim' dedi."⁴²

Katile uygulanacak olan kısas cezası, kılıçla⁴³ ve işkence etmeksizin olur. "Haklı bir sebep olmadıkça Allah'ın haram kıldığı cana kıymayın. Bir kimse zulmen öldürülürse, onun velîsine (hakkını alması için) yetki verdik. Ancak bu velî de kısasta ileri gitmesin. Zaten (kendisine bu yetki verilmekle) o, alacağını almıştır."⁴⁴ âyeti, velinin öldürmede nasıl davranacağını belirlemiştir. Varislerin tümü veya birkaçı diyet alacağız deseler, kısas sâkit olur.⁴⁵

Hanefi, Mâliki ve Hanbelilere göre kasten öldürmede kefaret yoktur. Zira âyet, kasten öldürene, zaten çok ağır olan iki ceza takdir etmiştir: Kısas veya diyet. Diyet kabul edilir de cezasında kendisine bir kolaylık sağlanırsa; bu, Yüce Allah'ın ona rahmetidir. Önceki şeriatlarda öldürmenin tek cezası kısastı ve diyet yoktu. Diyet, bu ümmete Yüce Allah'ın bir lütfudur.⁴⁶ Zaten kısas âyetinin "Bu söylenenler, Rabbinizden bir hafifletme ve rahmettir"

³⁹ Hanefilerin haricindeki üç mezhep hürün köle, Müslümanın da zımmî karşılığında öldürülemeyeceği görüşündedir. Bkz. Muhammed Ali es-Sâbûnî, *Revâiu'l-beyân tefsîru âyâti'l-ahkâm*, (Dımeşk: Mektebetu'l-Ğazzâlî, 1980), 1: 174-175.

⁴⁰ Burhânuddîn Ebu'l-Hasen Ali b. Ebî Bekr el-Ferğânî, *el-Hidâyetu şerhu bidâyeti'l-müçtehid*, nşr. Muhammed İrfan Verviş, (Beyrut: Şeriketu dâri'l-erkâm, ts), 6: 444 - 445.

⁴¹ Buhârî, Cizye, 2930.

⁴² Abdurrahman Mâlikî, *İslam Hukukunda Ceza*, (İstanbul: Köklü Değişim Yayınları, 2002), 177.

⁴³ Ebu'l-Hasen Ahmed b. Muhammed el-Kudûrî el-Hanefî el-Bağdâdî, *Muhtasaru'l-kudûrî fi'l-fikhi'l-hanefî*, nşr. Kâmil Muhammed Uveyda, (Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 1997), 184-185; el-Ferğânî, *el-Hidaye*, 4: 447. Ancak Şâfii, Mâliki ve Hanbelilere göre, katil her ne ile ve nasıl öldürmüşse, aynı şekilde öldürülür. Kılıç bir zorunluluk değildir. Ebubekr Ahmed b. Ali er-Râzî el-Cassâs, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, nşr. Muhammed es-Sâdık Kamhâvî, (Beyrut: Dâru ihyâi't-turâsi'l-arabî, 1992), 1: 198.

⁴⁴ el-İsrâ 17/33.

⁴⁵ Kurtubî, *el-Câmiu*, 2: 255.

⁴⁶ Sâbûnî, *Revâiu'l-beyân*, 1: 172.

kısımında, buna dikkat çekilmiştir. Bizim bunu, yeni bir ceza (kefare) ekleyerek ağırlaştırma hakkımız yoktur. Bir de kefare; bir yönüyle ceza, diğer yönüyle ibadettir. Kasten öldürme gibi büyük bir günah, ibadete dönüştürülemez.⁴⁷ Ancak İmam Şâfi, kasten öldürmeyi, kıyas-ı celf⁴⁸ ile hataen öldürmeye kıyas eder ve hataen öldürmede kefare varsa amden öldürmede evleviyetle olması gerektiğini, diyet sayesinde hayatta kalan kişinin ayrıca kefaretle de cezalandırılacağını söyler.⁴⁹ Diğer öldürmelerde ceza, diyet ve kefare olarak belirlenmiştir ve bu kefare, mü'min bir köle azad etmek veya peş peşe iki ay oruç tutmaktır.⁵⁰

Eğer katil af ile kısıstan kurtulursa, 1-Diyet öder. Bunda da iki durum söz konusudur: a-Katil, ölenin velisiyle kendisine diyet ödemek üzere anlaşır da canını bu sayede kurtarırsa, diyetin tamamını kendi malından öder.⁵¹ b- Ancak kisası uygulamanın mümkün olmadığı bir durum, bir özür söz konusu olur da katil kısıstan kurtulursa, diyeti sadece katil değil, asabesi⁵² de onunla birlikte öder.⁵³ Maktulün varisleri, isterlerse diyet miktarının bir kısmından hatta tamamından vazgeçebilirler. 2-Öldürdüğü kişiye yakınlığı ne olursa olsun, onun mirasçısı olamaz. Yani maktulün mirasından mahrum bırakılmakla da cezalandırılır. 3-Yine öldürdüğü kişi, daha önce katilin

⁴⁷ Kisasın kaynakları, hükmü, uygulanma şekli, yetkinin kimde olduğu, katilin tevbe etmesi, affi, kefare konusu vb. detaylar için bkz. Cezirî, *Kitâbu'l-fikh*, 5: 219-229.

⁴⁸ *Kıyas-ı celf*, illetin fer'de, asıldakinden daha kuvvetli olması durumudur. Âyette anne babaya öf demek bile yasaklanmıştır. (el-İsrâ, 17/23) Burada illet, anne babayı korumak, onlara her türlü güzel muameleyi gerekli kılmaktır. Onlara öf demek haramsa (asıl), anne babayı dövmek (fer') evleviyetle haramdır. Bkz. Ebu Zehra, *Usulü'l-fikh*, 247.

⁴⁹ Zuhaylî, *el-Fikhu'l-İslâmî*, 3: 488.

⁵⁰ "Hata dışında bir mü'min diğer mü'mini öldürmez. Kim bir mü'mini hata ile öldürürse, bir mü'min köle azat etmesi, bir de ölünün ailesine diyet teslim etmesi gerekir. Ancak, ölünün ailesinin bağışlaması müstesnadır. Bunu bulamayan kimsenin arka arkaya iki ay oruç tutması gerekir." en-Nisâ, 4/92.

⁵¹ Muhammed b. Ahmed es-Serahsî, *el-Mebsût*, (Beyrut: Dâru'l-ma'rife, 1993), 16: 60.

⁵² Asabe, "tek başına bulunduğu zaman mirasın tamamını, belli hisseli mirasçılarla beraber bulunduğu zaman onlardan arta kalanı alan mirasçı" olarak tarif edilir. Bkz. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Hayrettin Karaman, (İstanbul: TDV Yay., 1991), "Asabe" maddesi.

⁵³ Bu durumda katil, diyetin en az yarısını tek başına kendi malından öder. Kalan yarısını ise asabesi öder. Burada bir nimet külfet dengesi söz konusudur. Katil, söz konusu cinâyeti işlemeden ölseydi; asabesi, onun geriye bıraktığı mirastan yararlanacaktı. Başına böyle bir musibet gelince de hem asabenin onun yükünü paylaşmasını sağlamak hem de kendilerine ulaşacak zararı gören asabenin onu bu cinâyeti işlemekten vazgeçirmede daha ciddiyetle mücadele etmesini temin etmek amacıyla diyet, asabe ile katil arasında paylaşmıştır. Asabe ve katilin ilgili diyet miktarını çıkaramaması durumunda ise beytülmale başvurulur. Zira ölen kişinin şer'î mirasçılarının olmaması durumunda bıraktığı mal, beytülmale kalır. Burada da bir adalet söz konusudur. Mal alan konumunda olan beytülmal, gerektiğinde de veren olmalıdır. Konunun detayları için bkz. Cassâs, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, 1: 195-197; Serahsî, *el-Mebsût*, 16: 60.

lehinde bir vasiyette bulunmuşsa, katil bu vasiyetten mahrum bırakılır.

b. Şibh-i Amd (Kasta Benzer) Şekilde Adam Öldürme

Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki, bu öldürme tarzı Kur'ân'da geçmez. Ancak Kur'ân'da geçen amden öldürmeden hareketle bizzat Hz. Peygamber bu öldürme türünü açıkladığı ve cezasını da onun üzerinden belirlediği için burada bu başlığa yer verdik. Şibh-i amd (kasta benzer) şekilde öldürme, öldürme amacı gütmeyen, baston, sopa, yumruk, tokat, küçük taş vb. normalde öldürücü olmayan bir şeyle vurmak suretiyle öldürmedir. Şibh-i amd, bir yönüyle amden öldürmeye benzer. Çünkü katilin, maktule zarar verme, canını acıtma ve doğrudan ona vurma niyeti vardır. Diğer yönden de hatayla öldürmeye benzer. Çünkü öleceği düşünülmeden ve öldürücü olmayan bir tarzda vurulmuştur.⁵⁴ Her ne kadar öldürme amacı güdülmemişse de vurma işi, bilerek ve isteyerek yapıldığından şibh-i amd ile öldürme de kasten öldürme ile aynı kefeye konulmuş ve onun cezası da "Dikkat edin, kasta benzer hata ile öldürülen kişi, kamçı ile öldürülendir. Böylesinin diyeti kırkı gebe olmak üzere yüz deve dir"⁵⁵ hadisiyle yüz deve olarak takdir edilmiştir. Develerin kırk tanesinin gebe olmasının şart koşulması, diyeti ağırlaştırmıştır ve bu diyet, katilin âkilesi⁵⁶ tarafından ödenir ki kasten öldürmenin haricindeki tüm öldürmelerde diyet, âkileye düşer. Âkile tarafından ödenecek diyetlerin, üç yılda ve üç taksit halinde ödenebileceği noktasında tüm mezhepler arasında görüş birliği mevcuttur.⁵⁷

Kasten öldürmede, velinin kısas ve diyet olmak üzere iki cezadan dilediğini ihtiyar hakkı varken; kasta benzer öldürmede, katilin gerçek amacı maktulü öldürmek olmadığı ve öldürücü bir alet de kullanmadığı için kısas cezası ondan kaldırılmış ve ceza, diyet ve kefarete indirgenmiştir.⁵⁸ Kefaretine gelince, mümin bir köle azad etmek veya iki ay peş peşe oruç tutmaktır.

c. Hataen Adam Öldürme

Niyet veya zanda hata yaparak ya da fiilde hata yaparak birini

⁵⁴ Serahsî, *el-Mebsût*, 16: 64.

⁵⁵ İbn Mâce, *Diyât*, 5.

⁵⁶ Âkile, kasıtlı öldürme dışındaki öldürmelerin diyetini ödemekle yükümlü grubun adı olup, Hanefiler hariç bütün mezhepler, bu insanların katilin baba tarafından erkek akrabaları olan asabesi olduğu görüşündedir. Hanefiler, asabeyi de âkilenin bir parçası olarak görmeye birlikte, kişinin bağlı olduğu divan ehlini, bağlı bulunduğu meslek erbabını öncelikli âkile olarak kabul eder. Âkileye dair tüm bilgileri bir arada görmek için bkz. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Hamza Aktan, (İstanbul: TDV Yay., 1989), "Akile" maddesi.

⁵⁷ Cezirî, *Kitâbu'l-fıkh*, 5: 242-245; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, 3: 348.

⁵⁸ Cezirî, *Kitâbu'l-fıkh*, 5: 246.

öldürmeye hataen öldürme denir. Hatayla öldürmede, öldüren kişinin bizzat yapıp ettiği bir şey, onun eliyle gerçekleştirilen bir eylem söz konusudur. Mesela avcının, çalılıktaki hareketliliği hayvan sanarak ateş etmesi sonucu birinin ölümüne neden olması niyette hata; harbî sandığı bir Müslümanı öldürmesi zanda hata yaparak öldürmeye girer. Yine bir hedefe ya da bir ava ateş ettiğinde seken ok ya da merminin gidip birini öldürmesi veya bir kâfiri öldürmek üzere atış yapıp da bir Müslümanı öldürmesi ise fiilde hata yapmaya örnektir.⁵⁹

Hatayla öldürmenin cezası da yine âyet-i kerimeyle belirlenmiş ve وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ أَنْ يَفْتُلَ مُؤْمِنًا إِلَّا خَطَأً وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَأً فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَىٰ أَهْلِهِ إِلَّا أَنْ يَصَدَّقُوا - “Yanlışlıkla bir mümini öldüren kimsenin, mümin bir köle azat etmesi ve ölenin ailesine teslim edilecek bir diyet vermesi gereklidir. Meğerki ölünün ailesi o diyeti bağışlamış ola. (Bu takdirde diyet vermez)”⁶⁰ denilmiştir. Buna göre, köle azadı ve diyet olmak üzere iki ceza takdir edilmiştir.⁶¹

Azad edilecek köle, âyetin ‘imanlı olma’yı şart koşması nedeniyle mümin olmak zorundadır. Ancak köle azad etme imkânı olmazsa -ki günümüzde kölelik müessesesi neredeyse ortadan kalkmıştır- “Bunları bulamayan kimsenin, Allah tarafından tevbesinin kabulü için iki ay peş peşe oruç tutması lazımdır”⁶² âyeti mucibince peş peşe iki ay oruç tutması gerekir.

Ödenecek diyet, daha önce hadislerde geçtiği üzere yüz devedir.⁶³ Ancak bu diyet, amden ve şibh-i amd ile öldürmedeki gibi kırk tanesinin gebe olması şartıyla ağırlaştırılmış (muğallaza) değildir. Böyle biri, dinen günahkâr sayılmadığı gibi kendisine kısas da uygulanmaz.

d. Hata Yerine Gececek Tarzda Öldürme

Hata yerine geçecek şekilde öldürme ile bir alt başlıkta ele alınacak olan sebeben öldürme, Kur'an' tarafından açıklanmış değildir. Kur'an, öldürmelerin tamamını *amden* ve *hataen* olmak üzere iki kategoride ele almıştır. Ancak bizim de kendisine yer verdiğimiz beş kategoriye ayırma, söz konusu alt kategorilere ya sünnette yer verilmiş olması ya da doğurduğu sonuçlar itibariyle aklî zorunluluğun bu sınıflandırmaya zorlaması sebebiyledir.

⁵⁹ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-islâmî*, 6: 222.

⁶⁰ en-Nisâ 4/92.

⁶¹ Kurtubî, *el-Câmi*, 5: 314.

⁶² en-Nisâ 4/92.

⁶³ Ahmed b. el-Huseyn Ebu Bekr el-Beyhâkî, *Ahkâmu'l-Kur'an li's-Şâfiyyî*, (Kahire: Mektebetu'l-hancı, 1994), 1: 282.

Hata yerine geçecek öldürmede, cinayete neden olan kişinin kendi iradesiyle yaptığı bir eylem söz konusu değildir. Örneğin arabanın ön tekeri patladığı için kontrolü kaybederek takla atan birinin, iradesi dışında çarptığı kişiyi öldürmesi hataya benzer öldürmeye girer. Ya da uyuyan birinin, bir başkasının üzerine düşmesi ve ölümüne neden olması örnek verilebilir. Bu kişilerin söz konusu eylemlerde bir dahli olmadığı için, onların bu yaptığını amd veya hata sıfatlarıyla niteleyemeyiz.⁶⁴ Bu öldürme türünde faile kısas uygulanmaz, olay iradesi dışında gerçekleştiği için günahkâr da sayılmaz. Ancak ölenin kanının heder olması da kabul edilemez. Bunun cezası, hatayla öldürmeyle aynıdır ve katilin âkilesi, diyet olarak yüz deve öder. Kendisi ise bir köle azad eder, köle bulamazsa da iki ay peş peşe oruç tutması gerekir.⁶⁵

Burada belirtilmesi gereken bir detay da oruç tutmaya gücü yetmeyenlerin durumudur. Hanefi mezhebine göre bu kefarete, oruç tutmakla sınırlıdır ve oruç tutamayanın fakirleri doyurması söz konusu değildir. Ancak İmam Şâfiî'den bu konuda gelen iki görüşten birine göre, katilin oruç tutmaya gücü yetmezse zihar kefareatine kıyasla altmış fakiri doyurması gerekir.⁶⁶

e. Sebeben Öldürme

Bu öldürme türünde müsebbib, maktule vurmaz, ateş etmez, ona yönelik doğrudan bir eylemi, dokunması, müdahale etmesi söz konusu değildir. Ancak onun yaptığı bir iş, bir eylem maktulün ölümüne neden olmuştur.⁶⁷ Mesela bir defineci, kendisine ait olmayan bir arazide define aramak için bir kuyu kazsa da bilahare biri bu kuyuya düşerek vefat etse veya birinin umuma açık bir yola yığıldığı taşlara bir başkası takılıp düşse de hayatını kaybetse bu tür bir öldürme, 'sebeben öldürme' sayılır. Bu öldürme türünde ceza, sadece diyetdir. Ayrıca kefarete gerekmez. Diyeti de hataen öldürmede olduğu gibi hafif diyetdir ve gebelik şartı aranmayan yüz devedir. Bu diyeti, ölen canın heder olmaması adına âkile öder. Tüm öldürme türleri içinde katili mirastan mahrum bırakmayan tek öldürme türü, sebeben öldürmedir.⁶⁸

Değerlendirme

Yukarıda detayları açıklanan öldürme türleri ve bunlara verilen

⁶⁴ İbn Mevhub, *el-İhtiyâr*, 5: 26.

⁶⁵ Ali b. Muhammed b. Ali Kiyâ el-Herrâsî, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, thk. Musa Muhammed Ali, (Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 1405), 2: 477.

⁶⁶ Serahsî, *el-Mebsût*, 16: 67-68.

⁶⁷ Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukukî İslamiyye ve İstilahatı Fikhiyye Kâmusu*, (İstanbul: Bilmen Yayinevi, ts), 3: 29.

⁶⁸ Ebubekr b. Mes'ûd el-Kâsânî, *Bedâiu's-sanaî fî tertîbi's-şerâi'*, (Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 1986), 7: 235; Serahsî, *el-Mebsût*, 16: 68.

cezalar incelendiğinde, kasıtlı öldürmelerde ceza belirlenirken öncelikli hedefin bunu engellemek ve daha niyet safhasında kişiyi bundan vazgeçirmek olduğu görülür. Bu anlamda kısas en caydırıcı cezadır. Ancak kısasa rağmen eylem gerçekleşirse, bu defa hedef, kalanlar arasında yeni husumetler çıkmasını ve bu husumetlerin İslam toplumunu zayıflatmasını engellemektir. En adil şekilde katili cezalandırmak suretiyle mağdurlar tatmin edilirken, cezalandırma devlet eliyle yapılarak da olayın katil ile maktulün akrabaları arasında yeni sorunlar doğurması engellenir.

Yine diyet ödenmesi emredilmekle, maktulün geride kalan ailesinin mağdur edilmemesi hedeflenir. Diyeti ödeme sorumluluğu sadece katile yüklenmez. Âkile de diyete ortaktır. Bu, diyetin yerine getirilebilirliğini sağlamak amacına matuftur. Mirasından yararlanan kişiler, insanın başına böylesi kötü bir şey geldiğinde onun zararına da ortak kılınmakta, böylece hem adalet sağlanmakta hem de katilin fakirliği, maktulün ailesinin mağduriyet sebebi olmaktan çıkarılmaktadır.

2. Kazf

Sözlükte 'atmak, fırlatmak, bir şeyle suçlamak' anlamlarına gelen *kazf* kelimesi, mecazî olarak namuslu insanlara namussuzluk ettiği, zina yaptığı iftirasının atılması anlamında kullanılmıştır.⁶⁹ İslam tarihinde kazfın hükmünün açıklanmasına sebep olan olay, Hz. Peygamber'in eşi Hz. Aişe'nin uğradığı namus iftirasıdır.⁷⁰

Kazfe dair hükmü açıklayan âyet-i kerime şöyledir: وَالَّذِينَ يَزُمُونَ الْمَخْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ - "Namuslu kadınlara iftira atan sonra da bu hususta dört şahit getirmeyen kimselerin her birine seksen değnek vurun. Onların şahitliklerini ebediyen kabul etmeyin. Onlar fâsıkların ta kendileridir."⁷¹

Hz. Peygamber de kazfi, insanı helak eden büyük günahlardan biri olarak tarif etmiş ve "Helak edici yedi şeyden sakının" diye başlayan hadiste ilgili günahları şöyle saymıştır: "Allah'a şirk koşmak, sihir (yapmak), Allah'ın haram kıldığı cana (hakkı dışında) kıymak, faiz yemek, yetim malı yemek, savaştan kaçmak, namuslu mümine kadına iftira atmak."⁷²

Kazf olayı birkaç açıdan incelenmelidir. Burada öncelikle iftira atılan

⁶⁹ İbn Manzûr, *Lisânu'l-arab*, 9: 277.

⁷⁰ Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmiu'l-beyân fi te'vili'l-Kur'ân*, nşr. Ahmed Muhammed Şâkir, (Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 2000), 19: 102.

⁷¹ en-Nûr 24/4.

⁷² Buhârî, *Vesâyâ*, 23.

kişide (*makzûf*) aranacak şartları belirlemek gerekir. Âyette geçen muhsan-namuslu kelimesi, bünyesinde dört kavramı daha barındırır. Zira ancak bu dört özelliğe sahip birinin namuslu olduğu söylenebilir: İffetli olmak, Müslüman olmak, hür olmak, evli olmak.⁷³

İffetsiz birinin namusundan bahsedilemez. Daha önceden zina nedeniyle kendisine celde vurulmuş biri, iffetli olma vasfını yitirmiştir. Müslüman olmayanın namusu ise, İslam devletinin koruma altına almaya çalıştığı bir şey değildir. Ancak gayr-ı müslim bir kadının Müslüman bir oğlu olsa ya da Müslüman bir erkekle evli bulunsa, kendisi Müslüman olmasa da Müslüman oğlunun veya kocasının bu utanca muhatap olmaması adına böylesi bir kadına namus iftirası atanlara had uygulanır. Hür olmayan cariye, kime satılırsa onun mülkiyetine gireceği ve mâlik de mülkünde dilediğince tasarrufta bulunabileceği için onun namusundan bahsedilemez. Zahiriler âyetin umum manasıyla amel ederler ve cariyenin namusuna dil uzatana da had uygularlar. Zira onlara göre âyet, köle-hür ayırımı yapmamıştır. Yine onlar âyetin kâfir-mümin ayırımı yapmaması nedeniyle iffetli kâfire iftira atana da ceza uygulanacağı kanaatindedirler.⁷⁴

Ancak kendisine iftira atılan kişinin evli olması gerektiği şeklindeki son madde sıkıntılıdır. Bazıları, bekâr insanların da namuslu olduklarından hareketle bekârlara atılacak iftira halinde yine kazf celdesinin vurulacağını söylemiş, kazfın uygulanması için evli olma şartını kabul etmemişlerdir.⁷⁵ 'Evli olmak' maddesinin, bekâr bayan namusunu bekâretiyile ispat etme imkânına sahipken, evli kadının bu imkândan mahrum olması sebebiyle şart koşulduğu, onun böylesi bir iftiradan muhafaza edilmesinin amaçlandığı söylenebilir.

Tüm bunlar ışığında kendisine iftira atılan kişi bu özelliklerden birine sahip değilse, onun namusuna dil uzatana âyetin emrettiği seksen sopalık had uygulanmaz. Ancak buraya kadar yapılan açıklamalardan erkek, bekâr, cariye, kâfir, deli veya bülüğa ermemiş birine namus iftirası atanların cezasız kalacağı anlamı çıkarılmamalıdır. Bunlara, âyetin emrettiği had uygulanmaz. Bunun yerine ta'zir cezası uygulanır ki insanlar dillerine sahip çıksınlar ve namus gibi önemli bir konuda olur olmaz konuşmasınlar. Çünkü bu durum

⁷³ Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Hamza Aktan, (Ankara: TDV Yay., 2002), "Kazf" maddesi. Bu sayılanların haricinde akıllı ve bülüğa ermiş olmayı da şart koşanlar vardır. Bkz. Muhammed b. Ahmed es-Semerkindî, *Tuhfetu'l-fukahâ*, (Beirut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 1994), 3: 145.

⁷⁴ el-Ferğânî, *el-Hidâye*, 1: 401.

⁷⁵ Hayrettin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, (İstanbul: İz Yayıncılık, 1999), 1: 184.

ümmete zarar verir, toplumda huzursuzluğa yol açar.⁷⁶

İftira atana *kâzif* denir. Kâzifte aranacak şartlara gelince, onun teklif ehlinen olması, cezaya müstahak olmasının ön şartıdır. Dolayısıyla akıllı, ergenlik çağına girmiş, bu işin haramlığını bilen biri olması gerekir. Delinin ve çocuğun sözüne itibar edilmez. Onların şahitliği, zina edenlere ceza uygulanmasını gerektirmediği gibi, onların iftirası da kendilerine kazf haddi uygulanmasını gerektirmez.⁷⁷ Yine iftira atanda; hür olma, Müslüman olma, iffetli olma, iftirayı attığı esnada sarhoş olmama gibi şartlar aranmaz. Bir köle, zımmî, müste'men, zânî veya sarhoş kazf iftirası atsa, ona kazf haddi uygulanır.⁷⁸

Sayılar, has lafızlardır. Âyet açıkça bu şahitlerin sayısının dört olacağını bildirdiğinden bu sayıyı sağlayamayan kişiye had uygulanır. Yine şahit sayısını ifade eden أربعة - erbeatun kelimesinin sonundaki ة harfi, şahitlerin erkeklerden olması gerektiğini göstermektedir. Bilindiği üzere 3-10 arası sayılarda, adet ile ma'dûd arasında zıtlık ilişkisi vardır.⁷⁹ Erbeatun kelimesinin dişi olması, ma'dûdun (şahitlerin) erkek olduğuna delalet eder. Zaten had uygulanacak cezalarda kadınların şahitliklerine yer olmadığı konusunda ittifak vardır. Şâfiiler, şahitlerde adalet sıfatına haiz olmayı zorunlu kabul ederler. Ancak Hanefilere göre fâsıklar da şahitlik yapabilir. Yine Hanefilere göre iddiayı ortaya atan kocaysa, beraberinde üç şahit daha bulunması yeterlidir. Dördü birlikte nisabı (âyetin emrettiği miktarı) tamamladıkları için kadına recm uygulanır. Şâfiilere göre, kocanın dışında dört şahit gerekir. Zira koca, lian âyetinin muhatabıdır. Böylesi bir durumda koca, liana davet edilir; geriye kalan üç şahide, sayıları dörde ulaşmadan bir kadının namusu hakkında konuştukları için kazf haddi uygulanır. Şahitler aynı anda mı şahitlik etmeli, yoksa ayrı ayrı gelip şahitlik etseler de olur mu meselesinde de ihtilaf vardır. Hanefiler hariç bütün mezhepler, sayı tamam olduktan sonra şahitlerin ayrı ayrı mı yoksa hep birlikte mi geldiklerinin önemli olmadığını söyler. Hanefiler ise ayrı ayrı gelmeleri durumunda diğer kişiler için sayının tamam olmayacağını ve onların kâzif (iftiracı) olacaklarını

⁷⁶ İftiranın tekrarı halinde yeniden had uygulanıp uygulanmayacağı, kazf cezasının diğer cezalarla birleşip birleşmeyeceği vb. kazfın cezasıyla ilgili tüm detaylar için bkz. Abdulkadir Üde, *et-Tesrî'l-cinâi'l-islâmî*, (Kahire: Mektebetu dâri't-turâs, 2005), 2: 573-579.

⁷⁷ Hamza Aktan, "Kazf", 25: 148.

⁷⁸ Bilmen, *Hukukî İslamiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu*, 3: 230.

⁷⁹ Muhammed Ali Afş, *Muînu't-tullâb fî kavâidi'n-nahvi ve'l-i'râb*, (Beyrut: Dâru's-şarkî'l-arabî, 1996), 227.

ve kendilerine had uygulanacağını savunur.⁸⁰

Cezayı kimin uygulayacağı mevzuuna gelince, diğer hadlerde olduğu gibi bu haddin uygulanmasında da ulu'l-emr muhataptır.⁸¹ Âyet, vurulacak sopa sayısını seksen olarak zikretmekte, köle-hür ayrımı yapmamaktadır. Bu nedenle İbn Mes'ud, Evzâî ve Şia her ikisine de seksen sopa vurulacağı görüşündedir. Ancak Cumhura göre, zina âyetinde olduğu gibi kazifte de kölelerin cezası, hürlerin cezasının yarısı; yani kırk sopadır.⁸²

Mağdurun şikâyetçi olması şart mıdır, yoksa yönetici, şikâyetçi olunmasa da âyetin kendisine verdiği görevi yerine getirerek haddi uygular mı? İbn Ebî Leyla, Ebu Hanife ve arkadaşları, Evzâî ve İmam Şâfiî, mağdurun şikâyetini şart koşturmuştur. İmam Mâlik'e göre şikâyet olmasa da yönetici suçu öğrendiyse gereğini yerine getirmelidir.⁸³

Âyet, iftiracı için iki ceza öngörmektedir: Seksen sopa atılması ve şahitliklerinin ölene kadar kabul edilmemesi. Bu cezaların uygulanmasında bir sıra söz konusu mudur, yoksa aradaki atıf harfleri sadece atıftan ibaret olup herhangi bir sıra ifade etmek amacına matuf değil midir? İmam Şâfiî, burada bir sıralamanın söz konusu olmadığını ve vav harflerinin iki cezayı saymaya yönelik olduğunu söyler. Hanefiler ve Mâlikiler ise buradaki vavların tertip de ifade ettiğini, kişi ancak sopa yedikten sonra şahadetinin geçersiz olacağını kabul ederler.⁸⁴

Âyetin son kısmı, bu çirkin fiili yapanları *fâsık* olarak niteler. Ancak 'bu cümle, bir haber cümlesidir ve sadece onların bu yaptıklarıyla Allah katında günahkâr olduklarını mı haber vermektedir yoksa müminlere onları her türlü muamelede *fâsık* olarak değerlendirmeye tabi tutmayı mı emretmektedir?' sorusuna gelince Cumhur, onların Müslümanların ırzlarına dair uygun olmayan sözler etmeleri nedeniyle Allah katında günahkâr olduklarını haber verdiğini kabul eder. Zemahşerî, bu son kısmın da üçüncü bir cezayı açıkladığını, cümlenin kuruluş şeklinin bunu zorunlu hale

⁸⁰ Ebu'l-Kasım Cârullah ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf an hakâiki't-tenzîl*, nşr. Halil Me'mûn, (Beyrut: Dâru'l-ma'rife, 2009), 719.

⁸¹ Tüm hadlerin uygulanmasında yetki mutlak anlamda ulu'l-emr'dedir. Onun olmadığı durumlarda, bu işi onun adına vekili icra eder. Aslında âyetteki hitap tüm Müslümanlardır. Ancak onların, bu tür işleri yerine getirmek üzere toplanmaları mümkün olmadığından onların adına bu yetkiyi ulu'l-emr kullanır. Bkz. Vehbe ez-Zuhaylî, *et-Tefsîru'l-münîr fi'l-akîdeti ve's-şerîati ve'l-menhec*, (Beyrut: Dâru'l-fikr, 1991), 18: 135-136.

⁸² Cassâs, *Ahkâmu'l-Kurân*, 5: 111.

⁸³ Abdulkadir Üde, *et-Teşrîi*, 2: 491.

⁸⁴ Kazf suçu ile ilgili tüm detaylar için bkz. Hasan Doğan, *İslam Hukukunda İftira Suçu ve Cezası*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2008, 124.

getirdiğini söyler. Yani, bu insanlar hayatın her safhasında günahkâr olarak kabul edilip, bu sıfatları da yüzlerine söylenmekle manevi bir cezaya tabi tutulurlar.⁸⁵

“Bundan sonra tevbe edip durumlarını düzeltenlere gelince şüphesiz ki Allah ğafûrdur, rahîmdir.”⁸⁶ Âyette geçen tevbe, yeniden şehadetin kabulüne imkân sağlar mı? İmam Şâfiî'ye göre tevbe açık şekilde yapılmalıdır ki bundan haberdar olan hâkim, bu sayede onun şehadetini kabul etsin. Hanefilere göreyse tevbe kalbî bir iştir. Açıkça yapılmasına gerek yoktur. Bu, kişi ile Rabbi arasındadır ve tevbe etmesi kesinlikle onun şehadetinin yeniden kabul edilmesini sağlamaz. Yapacağı tevbe, sadece onun uhrevî cezasını ortadan kaldırmaya yöneliktir.⁸⁷

Değerlendirme

Namus, mümin için o kadar değerli bir kavramdır ki onun çiğnenmesi bir yana ağza alınması bile kabul edilemez. “الفتنة أشد من القل - fitne adam öldürmekten daha beterdir”⁸⁸ âyetinin de işaret ettiği gibi fitne, İslam'ın ortadan kaldırmayı hedeflediği kötülüklerin başında gelir. Namus ise fitneye sebep olacak en güçlü enstrümanlardandır. Çünkü doğuracağı sonuçlar öngörülemez türdendir. Bir sonraki başlıkta geleceği üzere evlinin zinası öldürülmek, bekârın zinası ise yüz değnek yiyerek 1 yıl sürgüne gönderilmek gibi ağır sonuçlar doğurduğundan söylenecek sözlerde çok dikkatli olmak gerekir. İnsanların böylesine önemli bir konuda kendi haline bırakılması söz konusu olamaz. Toplumda ciddi infiallere, aileler arası büyük vuruşmalara neden olabilecek namus iftirası, bu ağır cezayla yok edilmeye, fitne önlenmeye çalışılır.

3. Zina

Kelime olarak zina, nikâh ya da nikâh şüphesi olmadığı halde bir erkeğin bir kadınla birlikte olması, onunla cinsel ilişkiye girmesi anlamına gelir.⁸⁹ Zinada, tarafların her ikisinin de rızasının olması esastır. Rızanın olmaması durumunda yapılan eylem, zina değil, tecavüz olur. Zina, cezası Kur'an tarafından belirlenmiş suçlardandır.

İlgili âyet şudur: الرَّائِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِئَةَ جَلْدَةٍ وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ - “Zina eden kadın ve zina eden

⁸⁵ Zemahşerî, *Keşşâf*, 3: 213-214.

⁸⁶ en-Nûr 24/5.

⁸⁷ Zemahşerî, *Keşşâf*, 3: 214.

⁸⁸ el-Bakara 2/191.

⁸⁹ Bilmen, *Kâmus*, 3: 197.

erkekten her birine yüz sopa vurun; Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsanız, Allah dini(ni tatbik) hususunda sizi sakın acıma duygusu kaplamasın! Müminlerden bir grup da onlara uygulanan cezaya şahit olsun.”⁹⁰

Zinanın cezası ilk merhalede Nisâ sûresinde “Kadınlarımızdan zina edenlere karşı, içinizden dört şahit getirin. Eğer onlar, şahitlik yaparlarsa, bu kadınları, ölüm alıp götürünceye kadar veya Allah onlara bir çıkış yolu açıncaya kadar evlerde hapsedin. Sizden fuhuş (zina) yapanların her ikisini de incitip kınayın. Eğer onlar tövbe edip ıslah olurlarsa, onları incitip kınamaktan vazgeçin. Çünkü Allah, tövbeleri çok kabul edendir, çok merhamet edendir.”⁹¹ şeklinde açıklanmıştır. Buna göre kadınlar evlerinde hapsedilecek ve kınanacak, erkekler de ayıplanacak ve sözle kendilerine eziyet edilecekti. Ancak bu hüküm, yukarıda verdiğimiz Nûr sûresinin 2. âyeti tarafından nesh edilmiş ve ceza değiştirilmiştir.⁹² Nur sûresinin bu âyeti inince Rasûlullah (sav), ümmeti toplayarak Yüce Allah'ın zina edenler hakkındaki hükmünü indirdiğini onlara duyurdu ve ilgili âyeti onlara tebliğ etti. Bilâhare Hz. Peygamber, zinanın cezasını açıkladığı bir hadis-i şerifte bekârla evliyi ayırdı ve: “Benden alın, benden alın (zinanın hükmünü benden öğrenin!) Allah o kadınlara bir çıkar yol gösterdi. Bekârla bekâr zina ederse yüz değnek ve bir yıl sürgün; evli ile evliye yüz değnek ve recm vardır.”⁹³ dedi.⁹⁴

Âyet incelendiğinde evli-bekâr ayırımı gözetmeksizin âmm bir lafız kullandığı, her iki gruba da yüz sopa vurulmasını ceza olarak belirlediği görülür. Ancak sünnet, evli ile bekârı birbirinden ayırmış, her ikisine ayrı ayrı cezalar takdir etmiştir. Buna göre evli zina ederse recmedilir, bekâr zina ederse kendisine yüz değnek vurulur ve bir yıl sürgüne gönderilir. Burada evlinin recmedileceği konusunda ittifak olup, buna Zahirilerden başka karşı çıkan olmamıştır. Ancak evli biri sadece recm mi edilir yoksa hem recm ve hem de öncesinde celde cezası mı uygulanır noktasında ihtilaf vardır. Cumhura göre sadece recm uygulanır. Hz. Ali ve İshak'a göre âyetin emri terk

⁹⁰ en-Nûr 24/2.

⁹¹ en-Nisâ 4/15-16.

⁹² Kur'ân'da neshin varlığını kabul etmeyenler, bunu tedricilik olarak adlandırır. Yani Allah Teâlâ'nın sonradan indirdiği âyet, önceki âyeti nesh edip hükmünü ortadan kaldırmamış, bilakis onu teyit etmiştir. Bir önceki âyette, 'Allah onlara bir çıkış yolu açıncaya kadar' denilmekle, Allah'ın zinakârlar hakkındaki hükmünü açıklayan âyetin geleceği önceden haber verilmişti zaten. Vakti geldiğinde de bu âyet indirilmekle Allah'ın onlar hakkındaki muradı açıklanmış ve nihaî cezaları tespit edilmiş oldu. Birbirini nesh ettikleri iddia edilen âyetler arasındaki nesh ilişkisine dair tahlil ve yorumlar için bkz. Talip Özdeş, Kur'ân ve Nesh Problemi, (Ankara: Fecr Yayınları, 2005), 58-71.

⁹³ Müslim, Hudûd, 12.

⁹⁴ Serahsî, *el-Mebsût*, 9: 36.

edilmez ve öncesinde kendisine celde de uygulanır. Zira yukarıda geçen “evli ile evliye yüz değnek ve recm vardır” hadisinde Hz. Peygamber hem celde hem de recm takdir etmektedir. Zahiriler ise hakkında böylesine açık bir âyet bulunan konuda sünnetle amel edilemeyeceğini, sadece yüz sopa vurulabileceğini söylerler. Bekâra gelince ona yüz sopa vurulacağı âyetle sabit olduğundan kimsenin itirazı söz konusu değildir. Ancak bir yıl sürgün âyetle değil, sünnetle sabittir. Cumhur bu nedenle sürgünü de gerekli görür. Ancak Hanefiler sadece sopa vurulacağını ve sürgüne gerek olmadığını kabul ederler. Çünkü sürgün verilmesi, âyetin üzerine haber-i vahidle yeni hüküm eklemek anlamına gelir.⁹⁵

Âyet hem Müslüman hem kâfir hem köle hem de hür herkesi kapsayacak şekilde umum ifade etmekteyse de Hanefilere göre âyetin hükmü, kâfiri ve zımmîyi kapsamaz. Zira onlar hem İslam'ın emirleriyle mükellef değildirler hem de Hz. Peygamber “Allah'a ortak koşan muhsan değildir”⁹⁶ buyurarak onları âyetin kapsamından çıkarmıştır.⁹⁷ Bu yüzden de onlara sadece celde cezası uygulanır. Şâfiilere göreyse zımmîye de recm uygulanır. Çünkü hadiste “Cizye vermeyi kabul ettiklerinde Müslümanların lehine olan her şey zımmîler için de vardır, aleyhine olan her şey de aynı şekilde onların aleyhine de geçerlidir” denilmiş, zımmîlik anlaşmasıyla birlikte onların da Müslümanlarla aynı hak ve borçlara sahip olacakları bildirilmiştir. Kölelere gelince onların cezasının hürlerin cezasının yarısı kadar olacağına dair Nisâ sûresindeki “Cariyelere, hürlere olanın yarısı kadar ceza vardır”⁹⁸ âyeti gereği elli sopa atılır. Onlar recmedilmez.⁹⁹

Zina eden evli Müslümanlara recm cezası uygulanacağı zaman kadınlar için toprağa bir çukur kazılır ve yarı bellerine kadar toprağa gömüldükten sonra kendilerine ceza uygulanır. Bu, bedenlerinin açılıp, mahrem yerlerinin görülmesini engellemek içindir. Erkekler içinse böyle bir şeye gerek yoktur.

Bu sayılanlar, zina suçuna verilecek maddi cezalardır. Zina âyeti, kendilerine celde uygulanması esnasında müminlerden bir grubun onların azaplarını izlemesi; devamındaki âyet ise zina yapanların, yine kendileri gibi

⁹⁵ Bkz. Ebu's-Suûd Efendi, *İrşâdu'l-akli's-selîm ilâ mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm*, nşr. Abdulkadir Ahmed Ata, (Riyad: Mektebetu'r-riyâdi'l-hadîse, ts), 4: 91; Râzî, *et-Tefsîru'l-kebîr*, 23: 305-306.

⁹⁶ Ebu Bekr b. Ebî Şeybe, *el-Kitâbu'l-musannef fi'l-ehâdisi ve'l-âsâr*, Kemâl Yusûf el-Hût, (Riyad: Mektebetu'r-ruşd, 1409), 5: 506.

⁹⁷ Zemahşerî, *Keşşâf*, 717.

⁹⁸ en-Nisâ 4/25.

⁹⁹ Ebu'l-Hasen Ali b. El-Huseyn b. Muhammed es-Suğdî, *en-Nutefu fi'l-fetâvâ*, nşr. Selahattin en-Nâhî, (Beyrut: Dâru'l-furkân, 1984), 2: 633.

zina etmiş biriyle veya müşriklerle evlenebileceklerini bildirdikten sonra, onlarla evlenmenin müminlere haram kılındığını bildirir.¹⁰⁰ Bu üçü ise zinanın manevi cezalarıdır ve cezanın etkisini arttırma amacına yöneliktir.¹⁰¹ Azaba şahitlik edeceklerin sayısı hakkında Mücahid, Ahmed, Nehaî, bir tek kişinin yeterli olacağını söylerken; Ata, İkrime ve İshak iki veya daha fazla olması gerektiğini söyler. Katade ve Zührî ise üç veya daha fazla olması gerektiği kanaatindedir. İmam Şâfiî ise zina âyetindeki dört şahitten hareketle dört kişi veya daha fazla olması gerektiğini söyler.¹⁰²

Zina edene vurulacak celdenin nasıl olacağı konusunda âyette "...onlara karşı sizi bir acıma kaplamasın" denilmiştir. Bu, iki şekilde anlaşılabilir: 1- Onların suçlarını gizleyerek haddi uygulamaktan kaçınmak gibi bir hataya düşmeyin. 2- Cezayı uygularken sayıyı eksilterek ya da canlarını acıtmayacak bir vuruşla cezanın amacından uzaklaşmayın. Bir de sayılar, hâss lafızlar olduklarından onların üzerinde değişiklik yapılamaz. Şâri Teâlâ ne kadar takdir etmişse o kadar uygulanmalıdır. Bunda ziyadelik ya da noksanlık olmaz. Âyette cild/deri ile aynı kökten gelen *celde* kelimesinin kullanılması da vurulacak darbenin şiddetini ifade etmesi yönünden önemlidir. Vurulacak darbe, acısı deride kalacak, iç organları yaralamayacak tarzda bir darbe olmalıdır. Kullanılacak sopa da bunu sağlamaya uygun bir sopa olmalıdır. Hz. Ömer had uygulayacağı zaman, kendisine getirilen sopa çok kalın olunca değiştirilmesini istedi. Bu defa da çok ince bir sopa getirildi. Yine değiştirilmesini istedi. Nihâyet orta kalınlıkta bir sopa getirilince bununla cezayı tatbik ettirdi. Sopyayı atacak kişiyi de "Vur! Ancak kolların koltuğunun altı görülecek kadar havaya kalksın ve her organın hakkını ver" diyerek uyardı. Buna göre kollar çok yukarıya kaldırılarak yaralayıcı, şiddetli darbeler vurulmaması ve darbelerin baş, yüz ve cinsel organ hariç bütün bedene yayılması esas kabul edilmiştir. Çünkü bunlarda ölüm tehlikesi vardır.¹⁰³

Değerlendirme

Aile toplumun esas, temel taşıdır. Ehemmiyetine binaen onu korumak için azami çaba sarf edilmeli; maddi manevi her türlü tedbir alınmalıdır. Aileyi ortadan kaldıracak, sağlıklı yeni nesillerin devamlılığını engelleyecek en vahim suç zinadır. Özellikle evlilerin zinasında neseplerin karışması,

¹⁰⁰ "Zina eden erkek, zina eden veya müşrik olan bir kadından başkası ile evlenmez; zina eden kadınla da ancak zina eden veya müşrik olan erkek evlenir. Bu, müminlere haram kılınmıştır." en-Nur, 24/3.

¹⁰¹ Ebu's-Suûd, *İrşâdu'l-akli's-selîm*, 4: 91.

¹⁰² Zemahşerî, *Keşşâf*, s. 718.

¹⁰³ Bilmen, *Kâmus*, 2: 202-203.

kardeş olduklarını bilmeyen insanların birbirleriyle evlenmeleri tehlikesi vardır. Risk bu kadar büyük olunca, alınan tedbir de aynı şekilde büyük olmuş, evlinin zina etmesini engellemek için recm gibi ağır bir ceza takdir edilmiştir. Bekârın zinasında, hele de bir çocuk doğmuşsa, nesep karışıklığını engellemek adına bu iki zâninin evlendirilmesi esası benimsenmiş, toplum böylesi büyük bir tehlikeden korunmak istenmiştir.¹⁰⁴

4. Hırsızlık

Maide sûresinde hırsızlığın cezası açıklanmak üzere şöyle denilmiştir: وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جِزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ - “Hırsızlık eden erkek ve kadının, yaptıklarına karşılık Allah'tan bir ceza olarak ellerini kesin. Allah daima üstündür, hikmet sahibidir.”¹⁰⁵

Âyet-i kerime, Tuma b. Ubeyrik'in komşusuna ait bir kalkanı çalması üzerine inmiştir.¹⁰⁶ Hırsızlık sözlükte, mutlak anlamda bir malın çalınmasını ifade etse de Rasûlullah (sav)'ın çeşitli hadislerinden hareketle âlimler, el kesmeyi gerektiren hırsızlığı; mükellef birinin, belirli miktardaki malı, gizlice, koruma altında olduğu bir mekândan, şüpheye meydan vermeyecek şekilde alması diye tarif etmiştir.¹⁰⁷ Tarif özenle yapılmış, her kelimesi bir mesnede dayanan bir tariftir. Şimdi tariften hareketle konuyu ele alalım.

Mükellef, yani akıllı ve bâliğ olmak, teklifin olmazsa olmaz şartlarıdır. Miktarla gelince Hanefiler, ancak on dirhem ve üzerinde ya da buna eşdeğer malların çalınması durumunda kesmenin olabileceğini kabul ederler. Delilleri, İbn Mes'ud kanalıyla gelen “On dirhem olmadıkça kesme yoktur”¹⁰⁸ hadisidir. İmam Şâfiî ve İmam Mâlik'e göreyse ¼ dinar ve eşdeğerinin çalınması el kesmek için yeterlidir. Onların delili ise Hz. Aişe'nin rivayet ettiği “Hırsızın eli ancak ¼ dinar ve üzerinde kesilir”¹⁰⁹ hadisidir. Hadlerin şüphelerle ortadan kalkacağı, genel kabul görmüş bir kuraldır. Miktar konusunda, bazıları üç dirhemi, bazıları dört ve bazıları da beş dirhemi ölçü almışlar, yine bazıları ¼ dinar ve bazıları da on dirhem demişlerdir. Üstelik bu iddia sahiplerinin hepsi, bir delile dayanmaktadırlar. Burada değeri düşük olan sayıyı ölçü aldığımızda, şüpheli bir hükümlerle hırsızın elini kesmiş oluruz.

¹⁰⁴ Kendisine böylesi zinakârların durumu sorulan Hz. Peygamber, “(Yapılan işin) öncesi zina, sonu ise nikâhtır. Haram, helali haram kılmaz” demiştir. Bkz. Zemahşerî, *Keşşâf*, 3: 212.

¹⁰⁵ el-Mâide 5/38.

¹⁰⁶ Abdurrahman İbnu'l-Cevzî, *Zâdu'l-mesîr*, nşr. Zuheyr eş-Şaviş, (Riyad: el-Mektebu'l-İslamî, ts), 2: 348.

¹⁰⁷ İbnu'l-Humâm, *Şerhu fethi'l-kadîr*, 4: 218-219.

¹⁰⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 4504.

¹⁰⁹ Muvatta, *Kitâbu'l-Hudûd*, 1799.

Bu nedenle tercihe şayan olan, şüpheden de kurtulmak adına, en yüksek miktarı ölçü almaktır. Yani yukarıdaki hadise binaen on dirhem ve üzeri ölçü alınmalıdır.¹¹⁰ Çalınan para değil mal olursa ve malın ederinin bu miktara ulaşip ulaşmadığında şüphe söz konusu olursa, ilgili malın fiyatında uzman iki âdil erkeğin şahadetine başvurulur. Mesela çalınan gümüş veya altına, kuyumcuya; kumaşa, terziye müracaat edilir.¹¹¹

Tarifteki şartlardan biri de malın koruma altında olmasıdır. Zira ilgili hadiste “Askıda olan meyve için kesme yoktur. Ancak çiftçi onu koruma altına alırsa çalınan miktar bir kalkanın bedeline ulaştığında (onu çalan için) artık kesme vardır”¹¹² denilmiştir. Buna binaen malın koruma altında olması gerektiğine hiçbir âlim itiraz etmemiştir.

Bir de yapılanın gerçek bir hırsızlık olması, içinde şüphe bulunmaması gerekir. Çünkü Rasûlullah (sav), “Şüphe varsa, gücünüz yettiğince hadleri düşürün”¹¹³ demiştir. Kişinin, içinde kendi hissesi de bulunan bir maldan çalması; alacaklının, borçlunun malından alacağı kadar bir miktar çalması; kölenin, içinde kendi nafakası da bulunan efendisinin malından çalması; babanın, evladının malından çalması gibi içine şüphe karışan hırsızlıklarda kesme cezası uygulanmaz.

Hırsızlıkta kişinin itirafı ya da iki erkeğin şahadeti yeterli olur. Bir erkekle beraber iki kadın şahitlik etse, bu yeterli görülmez. Çünkü hadlerde kadınların şahitlikleri geçerli değildir. Ancak bir erkekle beraber iki kadının şahitlik etmesi durumunda, çalınan malın tazmin edilmesi için bu şahitlik yeterli olur ve hırsız, bu kişilerin şahitliği ile çalınan malın bedelini ödemeye mecbur olur. Çünkü malî konularda, bir erkekle birlikte olan iki kadının şahitliği geçerlidir.¹¹⁴

Âyetteki *السارق* ve *السارقة* kelimelerinin cins isme eklenmiş lam-ı tarifle gelmesi, bu eylemi yapan herkesi içine alan mutlak bir ifade olmasını sağladığından; köle-hür, erkek-kadın, müslüman-zımmî ayrımı yapılamaz.

¹¹⁰ İbnu'l-Cevzî, *Zâdu'l-Mesîr*, 2: 350-351.

¹¹¹ Bilmen, *Kâmus*, 3: 262.

¹¹² İmam Mâlik, *Hudûd*, 5.

¹¹³ Ebu Dâvud, *Salât*, 14.

¹¹⁴ İbn Ebî Şeybe, kadınların şahadetiyle ilgili farklı yerlerde özel başlıklar açmış; şahadetlerinin kabul edildiği ve edilmediği durumlara yönelik hadisleri özel olarak bir araya getirmiştir. Buna göre sadece kadınların muttali olabilecekleri konularda, doğumda, Ramazan hilalinin görülmesinde kadının tek başına şahitliği yeterlidir. Köle azadında, talakta, borç ve vasiyet konularında bir erkekle birlikte kadının şahitliği yeterli olur. Ancak hadler konusunda gerek Hz. Peygamber'in gerekse de ondan sonra gelen iki halifenin hadlerde kadınların şahitliğini caiz görmediklerini bildirir. Bkz. İbn Ebî Şeybe, *el-Kitâbu'l-musannef*, 4: 329; 4: 515-516; 5: 533.

Aynı şekilde kesilecek elin bir tane olduğunda icma vardır ki bu el, sağ eldir. İbn Mes'ud'un 'أَيْمَانُهَا - sağlarını kesin' şeklindeki kıraati bu görüşü destekler. Kesmenin sınırına gelince, Hz. Ali ve Hz. Ömer'in hırsızların ellerini bileklerinden kestiklerine dair rivâyetler¹¹⁵ bu sınırın bilek olduğunu gösterir.¹¹⁶ Hz. Musa'ya "elini cebine koy"¹¹⁷ diyen âyette de *yed* kelimesi geçer ve cebe konulan bölüm, bilekten aşağısıdır. Bu da sınırın bilek olduğuna başka bir delildir. Ancak tüm delillere rağmen Hariciler ve bazı diğer gruplar omuza kadar olan kısmın; bazıları da sadece parmakların kesileceği kanaatindedirler.¹¹⁸

Hırsız aynı işi ikinci kez yaparsa, bu defa sol ayağının kesileceğinde Hanefî, Mâlikî ve Şâfiîlerin ittifakı vardır. Dayanakları, Rasûlullah'ın elden sonra sol ayağı kestiğine dair Ebu Hureyre'den gelen rivâyettir.¹¹⁹ Yine Hz. Ali ve Hz. Ömer, ikinci kez hırsızlık yapan kişilerin sol ayaklarını Sahabe'nin huzurunda kesmişler ve buna kimse itiraz etmemiştir. Dolayısıyla üzerinde Sahabe icma oluşmuştur. Hanefîlere göre aynı hatayı ikiden fazla kez yapana artık kesme cezası uygulanmaz. Adamın biri Hz. Ömer'e hırsızlıktan üçüncü kez getirildiğinde Hz. Ömer, diğer ayağının da kesilmesini emretti. Ancak Hz. Ali, bunu yapması durumunda adamı yürüyemez hale getireceğini, bunun hirâbe âyetinin tespit ettiği cezanın bile üstüne çıkacağını söyleyerek itiraz etmiş, tazir uygulamasının veya hapse atmasını tavsiye etmiştir.¹²⁰ Bu rivâyete dayanan Hanefîlere göre üçüncü seferde organ kesilmez ve hapis cezası verilir, çaldığı şeyin de bedeli ödetilir. İmam Şâfiî'ye göre hırsızlık, kesmenin illetidir. İletinin olduğu her durumda hüküm de vardır. Üçüncü, hatta dördüncü sefer hırsızlık yapsa, illetin varlığı nedeniyle kesme de olur. Üçüncüde sol el, dördüncüde sağ ayak kesilir.¹²¹ Beşinci kez hırsızlık yaparsa artık kesme yoktur, hapsedilir. Câbir'den iki el ve iki ayağın kesilmesinden sonra hâlâ hırsızlık yaparsa bu beşinci hırsızlıktan dolayı öldürüleceğine dair bir hadis de vardır.¹²²

Çalınan mal hal-i hazırda mevcut ise hırsızın eli kesildikten sonra sahibine iade edileceğinde icma vardır. Aynı hırsız aynı malı tekrar çalsa

¹¹⁵ İbn Ebi Şeybe, *Hudûd*, 28598.

¹¹⁶ Zemahşerî, *Keşşâf*, 290.

¹¹⁷ en-Neml 27/12.

¹¹⁸ Zemahşerî, *Keşşâf*, 290.

¹¹⁹ Ebu Muhammed el-Huseyn el-Beğavî, *Şerhu's-sünne*, nşr. Züheyr eş-Şâviş, (Beyrut: el-Mektebu'l-islâmî, 1983), 10: 326.

¹²⁰ Suheyb Abdulcebbâr, *el-Câmius'-sahîh li's-süneni ve'l-mesânid*, (yy. 2014), 38: 82.

¹²¹ Razî, *et-Tefsîru'l-kebîr*, 11: 355.

¹²² el-Beğavî, *Şerhu's-sünne*, 10: 326.

Hanefilere göre bu mal için artık kesme cezası yoktur. Şâfiî ve Mâlikilere göre bu durumda yine kesme cezası verilir. Çünkü Rasûlullah (sav), mutlak anlamda “Eğer tekrar hırsızlığa dönerse kesin”¹²³ buyurmuştur. Hanefiler ise “Eli kesildikten sonra artık hırsıza ceza yoktur” hadisinin umumi olmasından hareketle hem aynı mal için ikinci kesmeye hem de mal kaybedilmiş, tüketilmiş, satılmışsa malın bedelini tazmin etmeye karşı çıkarlar. Mâlikilere göre hırsız zenginse, bedelini ödemesi gerekir. Ancak fakirse, bedelini ödemesi gerekmez. Şâfiî’ye göreyse her halükârda tazmin etmek zorundadır. Çünkü Rasûlullah (sav), Safvan’ın kalkanını, çalan hırsızın elini kestikten sonra kendisine iade etmiştir. Buradan kıyasla, malın bedelini ödemek gerekir.¹²⁴

Âyetin devamında “Fakat kim zulmünden (yaptığı hırsızlıktan) sonra tevbe edip (hâlini) ıslâh ederse, artık şüphesiz Allah onun tevbesini kabul eder. Muhakkak ki Allah, Gafûr’dur, Rahîm’dir”¹²⁵ denir. Bu tevbe, onun elinin kesilmesine engel olan bir tevbe olmayıp, ondan ahiret azabını iskat edecek bir tevbedir.¹²⁶

Değerlendirme

Hırsızlığın doğuracağı kötü sonuçların öngörülememesi ve suçun vasfının ve şeklinin değişmeye müsait olması, ona verilen cezanın da ağır olmasını gerektirmiştir. Hırsızlık niyetiyle girdiği evde yakalanacağını anlayan hırsızın ev sahibini öldürerek kaçtığı ya da evde yalnız bir bayan bulunduğunu görünce tecavüze yeltendiği vaka-i âdiyedendir. Yine bazen hırsız, yatalak hastalar için hayati öneme sahip tıbbi cihazları ya da çok ciddi hastaların tedavi paralarını çalabilmekte, insanların ölümüne neden olabilmektedir. Böyle bakınca hırsızlığa verilen el kesme cezasının hem adalet hem de caydırıcılık bakımından uygun olduğu görülecektir.

5. Hirâbe

Hirâbe, “dar-ı İslam’da Müslümanların veya zımmîlerin mallarını ellerinden almak, canlarına kastetmek, halkı korkuya düşürmek için birtakım kimselerin ya da bu sayılanları yapmaya gücü yetecek kadar kuvvetli birinin yolları tutmasıdır ki halk, onların yüzünden bu yollardan geçmeye korkar olur.”¹²⁷

Allahu Teâlâ, Maide sûresinin 33-34. âyet-i kerimelerinde hirâbenin

¹²³ Ebu Davud, Hudûd, 21.

¹²⁴ Razî, *et-Tefsîru'l-kebir*, XI/355.

¹²⁵ el-Mâide 5/39.

¹²⁶ Zemahşerî, *Keşşâf*, 290.

¹²⁷ Bilmen, *Kâmus*, 3: 288.

cezasını belirlemiştir: *إِنَّمَا جَزَاءُ الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا أَنْ يُقَتَّلُوا أَوْ يُصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ مِنْ خِلَافٍ أَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ ذَلِكَ لَهُمْ خِزْيٌ فِي الدُّنْيَا وَهُمْ فِي الآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ* - “Allah ve Rasûlüne karşı savaşanların ve yeryüzünde (hak) düzeni bozmaya çalışanların cezası ancak ya öldürülmeleri, ya asılmaları yahut el ve ayaklarının çaprazlama kesilmesi yahut da buldukları yerden sürülmeleridir.”¹²⁸

Bu âyetin öncesinde, insanın ancak haksız yere bir cana kıyması ya da yeryüzünde fesat çıkarması durumunda öldürüleceği söylenmiş, bunun haricinde adam öldürmenin bütün insanlığı öldürmeye eşdeğer olduğu haber verilmiştir.¹²⁹ Bu âyette de fesat çıkarmadan kastın ne olduğu açıklanmakta, kişinin öldürülmesine neden olan fesat çıkarmanın eşkıyalık yapmak olduğu bildirilmektedir. Çünkü yalancı şahit, hırsızlık, bekârların zinası gibi bazı fesatlar vardır ki kişinin öldürülmesini gerektirmez. Yine bu âyetin mürtedler veya müşrikler hakkında indiği fikri, kabul edilebilir değildir. Çünkü onlar ister yakalanmadan önce ister sonra tevbe etsinler, tevbeleri makbuldür. Hâlbuki yol kesenler, ancak yakalanmadan önce tevbe ederlerse tevbeleri kabul görür ve onlara uygulanacak haddi ortadan kaldırır. Yakalandıktan sonra yapılacak tevbe, haddi düşürmez.¹³⁰

Âyetin iniş sebebi hakkında dört farklı iddia mevcuttur.¹³¹ Ancak âyette “...Allah’a ve Rasûlüne savaş ilan eden ve yeryüzünde fesat için çalışanlar” denilmekle, bu sıfatı haiz herkes kapsama dâhil edilmiştir. Bu işi yapan ister kâfir ister Müslüman olsun fark etmez, lafzın umumiliğine bakılır, sebebin hususiliğine değil.

Bu ön bilgilerden sonra âyeti detaylı olarak ele alalım. Öncelikle insanın Allah’a savaş açması muhaldir. Gerçek anlam mümkün olmayınca zorunlu olarak âyet mecaza hamledilir. Dolayısıyla âyet, Allah’ın emirlerini terk edip, yasaklarını çiğnemek ya da emirlerine uyan iyi kulların can ve mallarına kastetmek şeklinde anlaşılabilir ki bunu yapanlar, birbirlerine destek olup silahlanarak Müslümanları veya onların koruması altında

¹²⁸ el-Mâide 5/33.

¹²⁹ el-Mâide 5/32.

¹³⁰ Ebu İshâk b. es-Serî ez-Zeccâc, *Meâni'l-Kur'ân ve i'râbuhu*, nşr. Abdulcelil Abduh, (Beyrut: Âlemu'l-kutub, 1988), 2: 169.

¹³¹ Hz. Peygamber’e verdiği söze rağmen ihanet eden Hilal b. Uveymir hakkında; Hz. Peygamber tarafından hastalıkları iyileştirildiği halde onun çobanını öldürüp develerini çalan Ureyneliler hakkında; Hz. Peygamber’le ahitlerini bozan ehl-i kitaptan bir grup hakkında; Müslüman olmak üzere Hz. Peygamber’e gelen bir grubu şehit eden Ebu Burde el-Eslemî’nin ashâbı hakkında indiği rivâyet edilir. Bkz. İbnu'l-Cevzî, *Zâdu'l-mesîr*, 2: 343-344.

bulunan zımmîleri hedef alırlar. Bir insan eline silah alır, yol güvenliğini ortadan kaldırır, özellikle de bu işi şehrin dışında yaparsa bunun *kuttati't-tarik*, yani yol kesici/eşkiya olduğunda ittifak vardır. Ancak aynı işi, eline silah alarak şehirde yaparsa, burada ihtilaf vardır. Hanefilere göre, bu insana bütün toplumun karşı koyma imkânı vardır ve böylesi biri, bu âyetin muhatabı değildir. Ancak yol kesme işi şehir dışında olursa, kişi eşkiya addedilir. Mâlikî ve Şâfiîlere göre eline silah alıp yol kesen biri, âyetin mutlaklığı nedeniyle her durumda eşkiyadır ve cezaya müstehak olur.¹³² Bu görüş, günümüz toplumuna daha uygundur. Zira sayılarının çokluğuna ya da aşırı kuvvetli olmasına gerek kalmaksızın tek bir kişi, eline alacağı bir silahla, tetiğe basmak gibi basit bir eylemi icra ederek pekâlâ hirâbe suçu işleyebilir.

Verilecek cezaya gelince, bazı Selef âlimleri âyetin zahirinin, ulu'l-emri, sayılan cezalardan istediğini vermekte muhayyer kıldığını kabul eder. Said b. Müseyyeb, Mücahid, Ata b. Ebi Rebah, Hasan-ı Basrî, Dahhâk, İbrahim en-Nehâî ve Mâlikîlere göre yol kesen kişi cana kıymamış, mal da almamış ise ulu'l-emr, âyette sayılan cezalardan istediğine karar verir.¹³³ Diğer bazı Selef âlimleri ise, âyetteki cümle diziminin cezada tertibi ifade ettiği görüşündedir. Buna göre eğer muhârib/yol kesen hem cana kıymış ve hem de mal almışsa öldürülür ve asılır. Sadece mal almış ama cana zarar vermemişse, eli ve ayağı çaprazlama kesilir, öldürülmez. Sadece insanları korkutup, adam öldürme ve mal alma işine girişmeyene ise sürgün cezası¹³⁴ verilir. Bu, İbn Abbas'ın yorumu olup, Katade, Evzaî, İmam Şâfiî, Hanefilerden de İmam Muhammed ve İmam Yusuf bu görüştedir. Yine diğer âlimlerden çoğunluğun görüşü de bu yöndedir.¹³⁵

Ebu Hanife de eşkiyalara verilecek ceza hakkında âyetin ulu'l-emre cezada seçim hakkı tanıdığını kabul eder. Ancak bu, tüm yol kesenler için değil, aynı anda hem cana kıyan ve hem de mal alanlara yönelik bir seçim hakkıdır. Seçme hakkı tanınan cezalar şunlardır: El ve ayağı çaprazlama kesip öldürmek, el ve ayağı çaprazlama kesip, asmak, sadece asmak veya sadece öldürmek. Ulu'l-emr bunlardan dilediğini yapar. Böylesi biri için sadece el ve ayağı kesmekle yetinmek caiz değildir. Mutlaka asmak ya da

¹³² Hayrettin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, 1: 180-181; Kâsânî, *Bedâiu's-sanaî*, 7: 92.

¹³³ Ebu Muhammed b. Ahmed Bedruddin el-Aynî, *el-Binâye şerhu'l-hidâye*, (Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 2000), 7: 82.

¹³⁴ Âyetteki *أو ينفوا من الأرض* cümlesiyle murat edilen hapsedilmesidir. Zira hapsedilen kişi, yeryüzünde dolaşmaktan alıkonulmuş demektir. Bkz. Zeynuddîn b. İbrâhîm b. Muhammed İbnu Nuceym, *el-Bahru'r-râik şerhu kenzi'd-dekâik*, (yy. Dâru'l-kitâbi'l-islâmî, ts), 7: 73.

¹³⁵ Aynî, *el-Binâye*, 7: 81; Kâsânî, *Bedâiu's-sanaî*, 7: 93.

öldürmek de eklenmelidir. Çünkü burada işlenen suç, cana kıymak ve mal almaktır. Cana kıymanın cezası, öldürülmektir. Mal çalmanın cezası da elin kesilmesidir. Burada bir de korku salmak ve toplumun emniyetini yok etmek vardır ki o da ek bir cezayı, ayağın kesilmesini gerekli kılar.¹³⁶

İmam Mâliki ise cana kıymışsa, kesinlikle öldürüleceğini ve bunda ulu'l-emr için muhayyerlik hakkı olmadığını; yine cana kıymayıp da sadece mal alanın, el ve ayağının kesilmesiyle hapsedilmesi konusunda muhayyerlik olmadığını, muhayyerliğin sadece öldürmek ile asmak arasında olduğunu kabul eder. Âyette geçen 'و' - ya da' kelimesinin tıpkı yemin kefaretinde olduğu gibi muhayyerlik ifade ettiğini ve bunun gereği ile amel etmenin vacip olduğunu söyler. İmam Şâfi'ye göre şu iki durumdan dolayı muhayyerlik söz konusu değildir: Akıl, verilecek ceza ile suç arasında orantı olmasını zorunlu görür. Suç arttıkça, ceza da aynı oranda artmalı; azaldıkça da azalmalıdır. Zira âyetlerde buna işaretler "Eğer ceza verecekseniz, size yapılan işkencenin misliyle ceza verin"¹³⁷, "Kötülüğün karşılığı onun benzeri olan bir kötülüktür"¹³⁸ denilmiştir. Muhayyerlik tanındığında bu denge bozulur. Mesela cana kıymış ve mal almış birine ulu'l-emr, muhayyerlik hakkını kullanarak sürgün cezası verse, cezayı suç seviyesinin altına düşürmüş olur. Yine sadece yol kesmiş ancak cana da mala da kıymamış birine kesme ve öldürülme cezaları verilse bu defa da ceza suç seviyesinin üzerine çıkmış olur. Hem âyetteki muhayyerlik harfi 'و'/ev' ancak ihtimal bir taneysel muhayyerlik manası ifade eder. İhtimallerin bu âyetteki gibi çok olduğu durumlarda muhayyerlik ifade etmez.¹³⁹

Asılmaya gelince, İmam Yusuf ve Kerhî, asıldıktan sonra bıçakla yeniden bıçaklanacağı ve ölümünün kesinleştirileceğini söyler. Hanefilere göre böyle biri, üç gün veya daha fazla asılı bırakılır. Cenazesi yıkanır, ancak aşağılanması ve diğer insanlara ibret olması için namazı kılınmaz. İmam Şâfi'ye göre, önce öldürülür, cenaze namazı kılındıktan sonra asılır.¹⁴⁰ Kesme, hırsızlıkta olduğu gibi bilekten olur. Hirâbede, malın bir müslümandan ya da bir zimmîden alınmış olması eşittir. Çünkü ikisi de koruma altındadır. O yüzden kimden alındığına değil, alınan malın miktarına bakılır. Hanefilere göre on dirhemde, Şâfilere göre de ¼ dinarda kesim

¹³⁶ İbn Nuceym, *el-Bahru'r-râik*, 5: 73.

¹³⁷ en-Nahl 16/126.

¹³⁸ eş-Şûrâ 42/40.

¹³⁹ Ebu'l-Velîd Muhammed b. Ahmed İbnu Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-muktesid*, (Kahire: Dâru'l-hadîs, 2004), 4: 239; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, 1: 181-182.

¹⁴⁰ İbnu Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 4: 239; Bilmen, *Kâmus*, 3: 292.

yapılır. Zira bundan aşağısında kesme yoktur.¹⁴¹

Muhariplere dünyada uygulanan bu cezalar, ahiretteki cezalarını ortadan kaldırmaz. Âyet açık şekilde onları ahirette de büyük bir azabın beklediğini haber vermiştir. Dolayısıyla hadlerin, ahiret azabını ortadan kaldırmadığı anlaşılır. Allah Rasûlünün, “Kişi bu günahlardan birini işler de bundan dolayı dünyada iken cezalandırılırsa; bu, kendisi için kefarettir. Ancak böyle bir günahı işleyenin halini Allah örterse (yani bu dünyada cezalandırılmazsa) onun durumu Allah’a kalmıştır. Dilerse affeder, dilerse azap eder”¹⁴² hadisi, makbul tevbe etmesi halinde böyle olacağını ifade etmektedir. Yoksa hırsızlık yapıp yakalanan birinin eli kesilse, yaptığından hiç pişmanlık duymadan ölürse ahirette cezası vardır. Eli kesildikten sonra sağlam bir şekilde tevbe ederse, o zaman bu dünyadaki cezası yeterli olur. Ahirete bir şey kalmaz.¹⁴³

Âyette “ancak siz kendilerini yakalamadan tevbe edenler hariç” denilmektedir. Tevbeden kasıt, silahını ve yaptığı pis işi bırakması, kendi iradesiyle yöneticiye gidip teslim olmasıdır. Buradaki istisna, Allah hakkına taalluk eder. Dolayısıyla kul hakkını ortadan kaldırmaz. Canlarına ya da mallarına zarar gelenler isterlerse bu kişiyi affederler, isterlerse haklarını talep ederler. Yakalanmadan önce tevbe etmeleri, öldürdükleri kişilerin kanını yerde bırakmaz. Ya da çaldıkları malın mülkiyetini onlara geçirmez. İade etmeleri gerekir.¹⁴⁴

Değerlendirme

Güven asla taviz verilemeyecek, sosyal yaşamın ve içtimai birlikteliğin olmazsa olmaz unsurlarındandır. Onu en ciddi şekilde ortadan kaldıran da hirâbe suçudur. Yaşam hakkına, mülkiyet hakkına, seyahat edebilme hakkına ve akıl sağlığına aynı anda kasteden ve toplumsal yaşamı felç eden böylesi bir suç için belirlenmiş cezalar son derece tutarlı, adil ve caydırıcıdır. Zira cana kıymışsa kısas, mal almışsa buna karşılık el kesme, topluma saldıran korku nedeniyle ayak kesme... ifrat ve tefride yer bırakmadan her suçun karşılığı en adil ve en caydırıcı şekilde ortaya konmuştur.

Sonuç

İslam hukukunun ukûbat başlığı, çok geniş biçimde ve tüm ihtimaller hesaba katılarak sistematik bir şekilde oluşturulmuş; hangi suça ne gibi bir

¹⁴¹ Bilmen, *Kâmus*, 3: 297.

¹⁴² Buharî, İman, 11.

¹⁴³ Harun Özçelik, “Hadislere Göre Günahların Bağışlanma Yolları”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 35 (2011): 81-101.

¹⁴⁴ İbnu Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 4: 241; Bilmen, *Kâmus*, 3: 304.

ceza verileceği, bunun dayanakları, ilgili cezayı uygulamakla ulaşılmak istenen hedefler net olarak ortaya konulmuştur. Ancak tüm bu malumatı detaylarıyla okuyup, İslam'ın suç ve ceza kavramlarını nasıl ele aldığını; bu kavramlara yaklaşım tarzını belirlemek ciddi bir zaman ve emek ister. Oysa Kur'ân, sadece beş suça bizzat müdahale etmiş ve bunların cezasını kendisi belirlemiştir. Dolayısıyla Kur'ân'dan hareketle fikir sahibi olmak çok daha kolaydır.

İslam hukukunun temel kaynaklarının Kur'ân ve sünnet olduğu malumdur. Bu çalışmada, iki ana kaynağın ilki olan Kur'ân'ın yaklaşım tarzını, ikinci kaynak sünnetin tebyîn görev ve desteği ışığında ele almaya, sınırlarını belirlemeye çalıştık. Çalışmamızın sonunda gördük ki Kur'ân'ın cezasını belirleyerek engellemeye çalıştığı suçların tamamı, insanın diğer insanlarla birlikte yaşamasını kolaylaştırmaya, sosyal hayatı korumaya yönelik tedbirlerden müteşekkildir.

Bir toplum için en önemli kavram, emniyet ve güvenlidir. Üyelerinin kendilerini emniyette hissetmediği bir toplumda, huzur ve mutluluğun varlığından söz edilemez. Eşkıyalık, güvenlik ihlalinin zirvesidir ve Kur'ân; eşkıyanın aldığı cana karşı, kısas; çaldığı mala karşı, elinin kesilmesi; topluma saldırdığı korkuya karşılık da ayağının kesilmesi gibi ciddi bir müeyyide koymakla insanları, daha niyet safhasında bu olumsuz düşünce ve davranışlardan vazgeçirmeyi hedeflemiştir.

Yine adam öldürme, birlikte yaşamayı tehdit eden en önemli suçların başında gelir. Ona karşı da kısas veya diyet cezaları öngörülmüş; birini öldürmesi durumunda kendisinin de öldürüleceğini bilen kişinin kolay kolay buna cesaret edememesi sağlanmıştır. Yine diyet, sadece katile değil onunla birlikte asabesine de yüklenmekle, asabenin cinayet işlemeye niyet eden yakınlarını bundan vazgeçirme noktasında çok daha ciddi gayret sarf etmeleri temin edilmiştir.

Toplumun sağlıklı bir yapısının olması, nesillerin ve neseplerin karışmadığı, sağlam bağlara sahip ailelerle mümkün olur. Zina, toplumun en temel taşı olan aileyi hedef alan bir suç olduğundan; o da bekârların yapması halinde şahitlerin huzurunda atılacak yüz değnek, evlilerin yapması halinde de sünnetin ağırlaştırdığı bir ceza recm/taşlayarak öldürme şeklinde müeyyideye bağlanmış, insanların buna yeltenmeleri engellenmiştir.

Namus, bir insanın şeref, onur, izzet, haysiyet gibi sahip olduğu manevi varlıklar içinde en önemlisidir. O, dillere düşmekten, iftiralar altında çiğnenmekten korunmalıdır. Bu nedenle namusa dil uzatanın, bu iddiasını dört şahitle ispat etmesi talep edilmiş, aksi halde seksen değnekle

cezalandırılması gibi maddi ve ömür boyu şahadetinin kabul edilmemesi gibi manevi bir cezayla cezalandırılması emredilmiştir.

İnsanın toplumda güvende olduğunu hissetmesini engelleyen en önemli suçlardan biri de hırsızlıktır. Zira hırsız, en mahrem yerlere girebilmekte; hatta bazen hırsızlık niyetiyle girdiği bir evde, uygun ortamın bulunduğunu gördüğünde tecavüz, adam öldürme gibi başka suçlara da tevessül edebilmektedir. Hırsızın çaldığı malın, sahibi tarafından ne maksatla kullanılacağı da genellikle hırsız tarafından bilinmemektedir. Kanseri çocuğunu tedavi etmek maksadıyla borç aldığı parayı, özürülü çocuğunun kullandığı pahalı tıbbi cihazları çaldıran insanların örneklerine haberlerde rastlanılmaktadır. Dolayısıyla hırsızlığın sonuçları, bazen çok vahim olabilmektedir. Bu nedenle, İslam'ı karalamak ve ona saldırmak niyetinde olan bazı kesimler tarafından her ne kadar bir vahşet gibi takdim edilse de hırsızlık için el kesme hem caydırıcı hem de adil bir cezadır.

Tüm bu sonuçlardan, Kur'ân'ın suçu ve ona uygun cezayı belirlerken ferdi değil, toplumu; kişinin faydasını değil, toplumun maslahatını sağlamayı hedeflediği, öncelikli amacının da cezayı caydırıcı kılmak suretiyle daha niyet safhasında muhatabı bundan vazgeçirmek olduğu anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

- AFŞ, Muhammed Ali. *Muînu't-tullâb fî kavâidi'n-nahvi ve'l-i'râb*. Beyrut: Dâru's-şarki'l-arabî, 1996.
- AYDIN, Melikşah. "İslâm Hukukuna Göre İsyan (Bağy) Suçu ve Cezası", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 23/II (2015): 49-77.
- AYNÎ, Ebu Muhammed b. Ahmed Bedruddin. *el-Binâye şerhu'l-hidâye*. Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye, 2000.
- BEĞAVÎ, Ebu Muhammed el-Huseyn. *Şerhu's-sünne*. Nşr. Züheyr eş-Şâvîş. Beyrut: el-Mektebu'l-islâmî, 1983.
- BEYHÂKÎ, Ahmed b. el-Huseyn Ebu Bekr. *Ahkâmu'l-Kur'ân li's-Şâfiyyî*. Kahire: Mektebetu'l-hancî, 1994.
- BİLMEN, Ömer Nasuhi. *Büyük İslam İlmihali*. İstanbul: İpek Yayınları, ts.
- BİLMEN, Ömer Nasuhi. *Hukukî İslamiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kâmusu*. İstanbul: Bilmen Yayınevi, ts.
- CASSÂS, Ebubekr Ahmed b. Ali er-Râzî. *Ahkâmu'l-Kur'ân*. Nşr. Muhammed es-Sâdık Kamhâvî. Beyrut: Dâru ihyâi't-turâsi'l-arabî, 1992.
- CEZİRÎ, Abdurrahman. *Kitâbu'l-fikhi ale'l-mezâhibi'l-erbea*. Beyrut: Dâru'l-

- kutubi'l-ilmîyye, 2003.
- ÇALIŞKAN, İbrahim. "İslâm Hukukunda Ceza Kavramı ve Hadd Cezaları", *AÜİFD* 31/1, 1990.
- EBU BEKR b. EBÎ ŞEYBE, *el-Kitâbu'l-musannef fi'l-ehâdisi ve'l-âsâr*. Nşr. Kemâl Yusûf el-Hût. Riyad: Mektebetu'r-ruşd, 1409.
- EBU ZEHRA, Muhammed. *Usûlu'l-fikh*. Kahire: Dâru'l-fikri'l-arabî, ts.
- EBU ZEHRA, Muhammed. *el-Cerîmetu ve'l-ukûbetu fi fikhî'l-İslâmî: el-ukûbe*. Kahire: Dâru'l-fikri'l-arabî, ts.
- EFENDÎ, Ebu's-Suûd. *İrşâdu'l-akli's-selîm ilâ mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm*. Nşr. Abdulkadir Ahmed Ata. Riyad: Mektebetu'r-riyâdi'l-hadîse, ts.
- ENDELUSÎ, Ebu Muhammed Abdulmun'im. *Ahkâmu'l-Kur'ân*. Nşr. Taha b. Ali Busrîh. Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2006.
- FERĞÂNÎ, Burhanuddin Ebu'l-Hasen Ali b. Ebî Bekr. *el-Hidâyetu şerhu bidâyeti'l-müçtehid*. Nşr. Muhammed İrfan Veriş. Beyrut: Şeriketu dâri'l-erkâm, ts.
- GÜNENÇ, Halil. *Büyük Şâfi İlmihali*. İstanbul: Metin Yayın – Dağıtım, 1984.
- HANEFÎ, Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd el-Mûsulî. *el-İhtiyâr li-ta'lîli'l-muhtâr*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1996.
- HERRÂSÎ, Ali b. Muhammed b. Ali Kiyâ. *Ahkâmu'l-Kur'ân*. thk. Musa Muhammed Ali, Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 1405.
- HORASANÎ, Ebu Osman Saîd b. Mansûr. *et-Tefsîru min suneni Saîd b. Mansûr*. yy, Dâru's-semîi li'n-neşr ve't-tevzi', 1997.
- HUDÂRÎ, Muhammed. *Usulü'l-fikh*. Mısır: el-Mektebetu't-ticâriyyetu'l-kübrâ, 1969.
- İBN KESÎR, İmâdu'd-Din Ebu'l-Fida İsmâil. *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*. Nşr. Komisyon. Kahire: Mektebetu evlâdu's-şeyh li't-turâs, 2000.
- İBN MANZUR, Cemaluddîn Muhammed b. Mukerrem. *Lisânu'l-arab*. Beyrut: Dâru sadr, 1956.
- İBN NUCEYM, Zeynuddîn b. İbrâhîm b. Muhammed, *el-Bahru'r-râik şerhu kenzî'd-dekâik*. yy. Dâru'l-kitâbi'l-islâmî, ts.
- İBN RÜŞD, Ebu'l-Velîd Muhammed b. Ahmed. *Bidâyetü'l-müçtehid ve nihâyetü'l-muktesid*. Kahire: Dâru'l-hadîs, 2004.
- İBNU'L-ARABÎ, Ebu Bekr Muhammed b. Abdillâh. *Ahkâmu'l-Kur'ân*. Nşr. Muhammed Abdulkadir Ata. Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 2003.
- İBNU'L-CEVZÎ, Abdurrahman. *Zâdu'l-mesîr*. Nşr. Zuheyr eş-Şaviş. Riyad: el-

Mektebu'l-islamî, ts.

İBNU'L-FERES, Muhammed Abdulmun'im b. Abdirrahîm el-Endelusî. *Ahkâmu'l-Kur'ân*. Beyrut: Dâru İbni Hazm, 2006.

İBNU'L-HUMÂM, Kemâluddîn Muhammed b. Abdilvâhid. *Şerhu fethi'l-kadîr*. Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 1998.

KADRÎ, Hüseyin Kâzım. *Türk Lügati*. İstanbul: Devlet Matbaası, 1928.

KARAMAN, Hayrettin. *Mukayeseli İslam Hukuku*. İstanbul: İz Yayıncılık, 1999.

KÂSÂNÎ, Ebubekr b. Mes'ûd. *Bedâiu's-sanâi fî tertîbi's-şerâi'*. Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 1986.

KUDÛRÎ, Ebu'l-Hasen Ahmed b. Muhammed el-Hanefî el-Bağdâdî. *Muhtasarul-kudûrî fî'l-fikhi'l-hanefî*. Nşr. Kâmil Muhammed Uveyda. Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 1997.

KURTUBÎ, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed. *el-Câmiu li-ahkâmil'l-Kur'ân*. Thk. Ahmed el-Berdûnî, İbrahim Itfeyyîş, Kahire: Dâru'l-kutubi'l-mısriyye, 1964.

MÂLİKÎ, Abdurrahman. *İslam Hukukunda Ceza*. İstanbul: Köklü Değişim Yayınları, 2002.

MÂVERDÎ, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Habîb. *el-Ahkâmu's-sultâniyye ve'l-vilâyâti'd-dîniyye*. Nşr. Ahmed Mübârek el-Bağdâdî. Kuveyt: Mektebetu dâri İbn Kuteybe, 1989.

NESEFÎ, Ebu'l-Berekât Abdullah b. Ahmed. *Medâriku't-tenzîl ve hakâiku't-te'vîl*. Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1998.

ÖZÇELİK, Harun. "Hadislere Göre Günahların Bağışlanma Yolları", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 35 (2011): 81-101.

ÖZDEŞ, Talip. *Kur'ân ve Nesh Problemi*. Ankara: Fecr Yayınları, 2005.

REÇBER, Ahmet. "Kur'ân'da Cezaların Affı, Sulh ve Tevbe", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 38 (2017): 59-78.

SÂBÛNÎ, Muhammed Ali. *Revâiu'l-beyân tefsîru âyâti'l-ahkâm*. Dimeşk: Mektebetu'l-Ğazzâlî, 1980.

SEMERKANDÎ, Muhammed b. Ahmed *Tuhfetu'l-fukahâ*. Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 1994.

SERAHSÎ, Muhammed b. Ahmed. *el-Mebsût*. Beyrut: Dâru'l-ma'rife, 1993.

SİRÂC, Abbûd. *et-Teşrîu'l-cinâiyyu'l-mukârinu fî'l-fikhi'l-islâmiyyi ve'l-kânûni's-Sûriyyi*. Şam: Câmîatu Dimeşk Yayınları, 1976.

SUĞDÎ, Ebu'l-Hasen Ali b. el-Huseyn b. Muhammed. *en-Nutefu fî'l-fetâvâ*. Nşr.

- Selahattin en-Nâhî. Beyrut: Dâru'l-furkân, 1984.
- TABERÎ, Muhammed b. Cerîr. *Câmiu'l-beyân fî te'vîli'l-Kur'ân*. Nşr. Ahmed Muhammed Şâkir. Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 2000.
- TÜRKİYE DİYANET VAKFI İSLÂM ANSİKLOPEDİSİ. Tuncay Başoğlu. 25. cilt. İstanbul: TDV Yay., 2011.
- TÜRKİYE DİYANET VAKFI İSLÂM ANSİKLOPEDİSİ. Hamza Aktan. 2. cilt. İstanbul: TDV Yay., 1989.
- ÛDE, Abdulkadir. *et-Teşrîi'l-cinâi'l-islâmî*. Kahire: Mektebetu dâri't-turâs, 2005.
- ZECCÂC, Ebu İshâk b. es-Serî. *Meâni'l-Kur'ân ve i'râbuhu*. Nşr. Abdulcelîl Abduh. Beyrut: Âlemu'l-kutub, 1988.
- ZEMAŞERÎ, Ebu'l-Kasım Cârullah. *el-Keşşâf an hakâiki't-tenzîl*. Nşr. Halil Me'mûn. Beyrut: Dâru'l-ma'rife, 2009.
- ZEYDAN, Abdulkarim. *Fıkıh Usulü*. Çev. Ruhi Özcan, İstanbul: İFAV Yayınları, 1993.
- ZEYLÂÎ, Abdullah b. Yûsuf b. Muhammed. *Nasbu'r-râyeti li-ehâdîsi'l-hidâye*. Beyrut: Müessesetu'r-reyyân li't-tebâati ve'n-neşr, 1997.
- ZEYLÂÎ, Osman b. Ali b. Mihcen. *Tebyînu'l-hakâik şerhu kenzi'd-dekâik ve hâşiyetu's-Şiblî*. Kahire: el-Matbaatu'l-kübra'l-emîriyye, 1313.
- ZUHAYLÎ, Vehbe. *el-Fıkhu'l-İslâmiyyu ve edilletuhu*. Dimeşk: Dâru'l-fikr, 1985.
- ZUHAYLÎ, Vehbe. *et-Tefsîru'l-münîr fi'l-akîdeti ve's-şerâti ve'l-menhec*. Beyrut: Dâru'l-fikr, 1991.

bilimname XXXVI, 2018/2, 348-350

Arrival Date: 30.04.2018, Accepting Date: 05.10.2018, Publishing Date: 31.10.2018
doi: <http://dx.doi.org/10.28949/bilimname.419938>

THE PERSPECTIVE OF ISLAM TO CRIME IN THE CONTEXT OF CRIMES AND PUNISMENTS DETERMINED BY THE QUR'AN

© Mehmet KILIÇARSLAN^a

Extended Abstract

The Qur'an is a holy book that contains the provisions of worship, treatment and proscription, and from this aspect it is separated from the Psalms and the Bible. However, the Qur'an has not included details of these in its own context, but rather determined and established only universal principles. As for the task of building details on these bases, it was entrusted to Prophet Muhammad (pbuh) and later to Islamic scholars who went through his footsteps. The Prophet fulfilled this task by different methods, such as directly explaining the apprehended verses, questioning the Companions and giving answers himself, or answering the questions raised by the Companions. Islamic scholars have endeavored actively with the Qur'an and the Sunnah, reaching the point of determining the details not found in these two sources, through *ijtihad* and comparative works.

In order to put forward the approach of Islam to the concepts of crime and punishment, it is necessary to examine what acts are considered criminal and what kind of punishments are determined for them. However, examining the criminal law section of Islamic law is not a job anyone can do. This work will only deal with actions that are seen as criminal by the Qur'an and are punished for, and will be revealed in details as to how these actions are approached. Of course, this will be referred to the Sunnah necessarily, details of the implementation of the penalties will be revealed in the light of the Sunnah. In this context, according to what a crime and an offense is considered by the Qur'an, actions taken, why something is considered a crime, and what the priorities are when trying to prevent them are to be

---

^a Asst. Prof., Nevşehir Hacı Bektaş Veli University Theology Faculty, mkilicarslan@nevsehir.edu.tr

determined. This work is to be a Sunnah-supported, Quran-centered work. Islam originated its own legal system just like the fields of debts law, criminal law, family law, interstate relations law, inheritance law, and so on, the rights and obligations of the people are presented in titles. Duties and responsibilities of the individual towards himself, his family, his neighbors and the whole society have been determined, and the sanctions of those who do not fulfill them are explained. In Islamic law books, information about criminal law is under the heading of punishment (ukubat). In order to ensure that there is no room for arbitrary punishment, the same punishment will be given to the same punishment, and all the possibilities are taken into account. Thus, people are assured of their trust in the law, justice is realized by their own initiative and protected without leading to chaos and anarchy in society.

However, it is not said that the punishment of each crime is determined by the Quran. For if the Qur'an itself had been a book explaining the punishment of each crime, the sacred text on hand would reach dozens of volumes. This would have made it extremely difficult for people to read and understand it, as well as to practice its orders and avoid its prohibitions. Nevertheless, it would not be possible to leave crimes free of charge to ensure peace and security in society. The task of filling the void left by the Qur'an has been left to canonists / Islamic lawyers who will first determine new punishments in Sunnah (if possible), then in the light of the Qur'an and Sunnah. The action of the jurists to reach new covenants is divided into two: the independent reasoning (ijtihad) and the analogy (qiyas). The independent reasoning (ijtihad) means that the jurist (mujtahid) makes every effort to reach a desired subject. First, he investigates whether the related decretal is found in the Qur'an, Sunnah or consensus (ijma'). Then, if not found in any, he examines the relevant case against the provisions in these three sources and makes a comparison with how he found the common reason between them. Therefore, the analogy is about applying an event that has a Nas (a Quranic vers and/or hadith) about to what does not have a Nas about because of the common reason between them.

The last authority on this subject is 'ulu'l-emr (leaders). That is, some of the crime punishments are determined by the Qur'an and Sunnah, the punishment of some of them has been revealed by canonists (faqih) thanks to analogy. And the remaining part is left to the initiative of the leaders under the name of Tazir.

Tazir is a discipline and punishment for sins whose punishments hasn't been determined and the implementer is the leader, or the qadi (judge) and the

members of Hisbe (Islamic-ottoman office for public regularity), who are in charge of it. The executives/leaders are entitled to grant this authority to prevent the deeds that religiously are considered a sin but have not been determined by Shari (Law-giver); in order to protect the right of God and His servant in action, and to prevent this ugly action from spreading in society. The admitted punishment must also be of the kind that has a similar origin. The purpose of such penalties is to cure and reform; not to take revenge, torture criminals, violate tranquility and dignity, nor to distract him from religion and society.

Authority, represented by leaders, by looking at the rate of spread of a crime in society can be found at different discretion to make the penalty a deterrent. In this direction, Tazir is detached from Hadd (limit). Concerning Hads, the guilty penalty is the same and the same punishment is always applied. As for Tazir, punishment may vary according to the person and circumstances. The judge may well give a verbal warning or a very slight punishment for a person committing a crime the first time in his life; however, he can consider a much heavier sanction against someone who comes across the same crime again and again. Afresh, although the field of applying Hads is very limited, the field of Tazir applications is quite extensive. There are various types of punishment, such as body punishment, restricting freedom, financial punishment, and denial and deprivation punishment, addressing every aspect of life.

In this article, the crimes and wrongdoings whose punishments are determined by the Qur'an are determined as the study area. The study suggests that the readers see these crimes and the punishments determined for them collectively together; thus, make in a way that contribute to the understanding of Islam's view of the concepts of crime and punishment, of what the primary goals of the Qur'an are, what methods were applied while organizing social life and solving social problems.

Keywords: Tafsir, Qur'an, Crime, Penal, Sin.

